

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

Kolektivizace obce Malé Všelisy po 2. světové válce

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury
Autor práce: **Bc. Lucie Horáková**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Liberec 2018

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Horáková**
Osobní číslo: **P16000696**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství českého jazyka a literatury
Název tématu: **Kolektivizace obce Malé Všelisy po 2. světové válce**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je na základě studia pramenů (především materiálů ze Státního okresního archivu v Mladé Boleslavi a výpovědí pamětníků) a odborné literatury charakterizovat proces kolektivizace v obci Malé Všelisy na Mladoboleslavsku. Dokumentována bude poválečná přeměna obce s důrazem právě na proces kolektivizace. Detailněji se zaměřím na osud jedné rodiny.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.**
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2018**

prof. RNDr. Jan Písek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

Archiv bezpečnostních složek, Praha
Národní archiv, Praha
Státní okresní archiv Mladá Boleslav
Metoda orální historie - rozhovory s pamětníky

2. LITERATURA

BLÁHOVÁ, Ivana. Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století. Praha: Auditorium, 2013, 378 s. ISBN 978-80-87284-48-3.

BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK. Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty. Praha: Pulchra, 2010, 635 s. Testis. ISBN 978-80-87377-05-5.

JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945-1960. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 80-7285-010-5.

ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA (ed.). Kolektivizace v Československu. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 473 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 326 s. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 23.04.2018

Podpis: Lucie Hradilová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Kateřině Portmann, PhD., za vedení, cenné rady a hlavně za trpělivost a čas, který mně a mé práci věnovala.

Dále bych ráda poděkovala Janu Macajovi a Josefu Šafařovskému za informace, které mi umožnily vytvořit si komplexnější obraz o obci a případu Marie Jírů a spol.

Dále děkuji zaměstnancům Archivu bezpečnostních složek v Praze, jmenovitě Jiřímu Mikulkovi, PhDr., a Mgr. Josefu Vávrovi, díky nimž jsem se dostala ke spisům, které se zdály ztracené.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým blízkým za pomoc, podporu a víru, kterou ve mně vkládali.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá kolektivizací obce Malé Všelisy v rozmezí let 1945-1960 a konkrétními případy perzekuce „kulaků“ žijících v této obci. Pozornost je věnována zejména případům Marie Jírů a spol. a „Akci Kluky“.

Cílem této práce je doplnit soubor děl zpracovávajících téma kolektivizace československého zemědělství a písemně zaznamenat životní osudy rodiny Jírů a Pyšných, které byly v průběhu 50. let 20. století perzekuovány. Proti těžkému osudu „kulactva“ stojí informace o zástupcích bezpečnostního aparátu provázaného s případem Marie Jírů a spol.

Klíčová slova: kolektivizace, Mladoboleslavsko, Malé Všelisy, kulak, státní statek, politické případy, vykonstruované případy, soudní líčení, vyšetřování

Annotation

The paper presented deals with the collectivization of the village called Malé Všelisy between the years 1945 and 1960. The work also surveys concrete cases of persecution directed at “kulaks” living in this area, with attention paid especially to the cases of Marie Jírů and “Operation Kluky”.

The aim of this master thesis is to complete the collection of works dealing with the topic of collectivization of the Czechoslovakian agriculture and to record the life stories of the Jírů and Pyšný families, who were being persecuted during the 1950's, in written form. There is information on members of the security apparatus connected to the case of Marie Jírů et al. standing against the tough fortunes of the “kulaks”.

Key words: collectivization, Mladoboleslavsko, Malé Všelisy, squirearchy, state grange, political occurrence, judiciary trial, detecting

Obsah

SEZNAM TABULEK	10
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	11
ÚVOD.....	12
1 KRIKA LITERATURY A PRAMENŮ	14
1.1 PRAMENY	14
1.2 LITERATURA	15
2 ZÁKLADNÍ RYSY KOLEKTIVIZACE NA MLADOBOLESLAVSKU V PRŮBĚHU LET 1948-1959	18
3 KOLEKTIVIZACE OBCE MALÉ VŠELISY.....	22
3.1 ADMINISTRATIVA A BYROKRACIE	22
3.2 PLÁNOVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ	30
3.3 ZABÍRÁNÍ PŮDY A NUCENÉ NÁJMY	35
3.4 PROHŘEŠKY A STÍŽNOSTI	37
3.5 VZNIK JEDNOTNÉHO ZEMĚDĚLSKÉHO DRUŽSTVA MALÉ VŠELISY.....	39
3.6 ČESKOSLOVENSKÝ STÁTNÍ STATEK MALÉ VŠELISY	41
4 PERZEKUCE OBČANŮ MALÝCH VŠELIS	44
4.1 AKCE KLUKY.....	48
4.2 MARIE JÍRŮ A SPOL.	50
4.2.1 Marie Jírů	50
4.2.2 Obvinění.....	52
4.2.3 Obhajoba.....	54
4.3 RODINA PYŠNÝCH.....	59
4.3.1 Josefa a Alena Pyšné.....	59
4.3.2 Obhajoba.....	61
4.4 ROZSUDEK LIDOVÉHO SOUDU	64
4.5 ROZSUDEK ODVOLACÍ SOUDU.....	66
4.6 HLAVNÍ VYŠETŘOVATELÉ V PŘÍPADU MARIE JÍRŮ A SPOL.....	69
4.6.1 Podporučík Josef Šindelář	70

4.6.2 Podporučík Karel Tikal	70
4.6.3 Poručík Jaroslav Hlaváček	71
ZÁVĚR	77
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	80
PRAMENY	80
Archivy	80
Tištěné prameny	80
Orální prameny	80
Filmy, seriály a filmové dokumenty	80
LITERATURA	81
INTERNETOVÉ ZDROJE	83
OBRAZOVÁ DOKUMENTACE	84
SEZNAM PŘÍLOH	85
PŘÍLOHY	86

Seznam tabulek

Tabulka 1: Plnění povinných dodávek za rok 1958 podle jednotlivých samostatně hospodařících zemědělců, str. 34.

Tabulka 2: Průběh žňových prací, str. 35.

Tabulka 3: Počet rodin vysídlených z jednotlivých krajů, str. 47.

Tabulka 4: Počet rodin vysídlených z jednotlivých krajů, str. 47.

Seznam použitých zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek
ad. - a další
aj. – a jiné
atd. - a tak dále
apod. - a podobně
ČSR – Československá republika
ČSSS – Československý státní statek
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KSČ – Komunistická strana Československa
KV – Krajské velitelství
MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
MNV – Místní národní výbor
např. – například
NB – Národní bezpečnost
ND – naturální dávky
NPT – Nápravný pracovní tábor
ONV – Okresní národní výbor
OV – Okresní velitelství
PTP – pomocné technické prapory
příp. – případně
resp. - respektive
Sb. - Sbírka zákonů
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SOKA – Státní okresní archiv
StB – Státní bezpečnosti
STS – státní statek, strojní a traktorová stanice
tr. ř. - trestní řád
tr. z. - trestní zákon
tzv. - takzvaný
ÚV – Ústřední výbor

Úvod

Převzetí de facto monopolu moci ve státě Komunistickou stranou Československa (KSČ) v únoru 1948 nastartovalo nebo dokončilo výrazné změny, kterými poválečné Československo (ČSR) procházelo. Zasaženy byly všechny oblasti života, od hospodářství přes kulturu až po každodenní život obyvatel státu. Tyto změny lze ve výrazné míře sledovat na venkově, kde došlo k radikálním zásahům ze strany státní politiky, které natrvalo změnily ráz venkova i způsoby dosavadního hospodaření a života jeho obyvatel. Tato práce si klade za cíl popsat proces kolektivizace venkova na konkrétním případě obce Malé Všelisy na Mladoboleslavsku. Pozornost byla věnována především časovému období let 1945 až 1960.

V úvodních kapitolách jsem se zabývala obecně procesem kolektivizace na Mladoboleslavsku, cenné informace jsem v tomto případě získala z diplomové práce Lenky Purtekové obhájené v roce 2014¹.

Následně jsem se zaměřila na analýzu tohoto fenoménu přímo v obci Malé Všelisy, které zatím nebyla badateli věnována detailní pozornost. Práce je tedy první, která proces kolektivizace v obci přibližuje. V tomto případě jsem vycházela především z pramenných materiálů nejrůznější povahy (archivní dokumenty, rozhovory s pamětníky), takto získané poznatky jsem pak komparovala s informacemi obecného rázu, jež jsem získala především studiem odborné literatury.

Nedílnou součástí procesu kolektivizace venkova se staly i politické procesy a perzekuce, ať už soudní či mimosoudní povahy. Mezi postiženými nalezneme jak aktivní, tak potencionální odpůrce nového režimu. Do soukolí perzekučních mechanismů se zároveň dostávají i celé sociální skupiny obyvatel, které nějakým způsobem do „nové“ společnosti nepatří. Jednou z nich byli i sedláci. Jedním ze stěžejních cílů mé práce se tak logicky stala dokumentace

¹PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

perzekuce politické povahy obyvatel Malých Všelis. Detailněji jsem se pak zaměřila na několik konkrétních kauz, které mají doložit systém fungování perzekučních mechanismů v souvislosti s již zmiňovaným procesem kolektivizace venkova.

S obcí Malé Všelisy je spojen i jeden z nejvýraznějších tzv. „kulackých“ procesů známý jako „Akce Kluky“, jenž jako jeden z mála překročil, především v kontextu dobové propagandy, svým významem hranice regionu. Stal se jedním ze symbolů exemplárního potrestání sedláků, kteří se stavěli negativně k procesu kolektivizace, především vzniku Jednotných zemědělských družstev (JZD). Jedním z odsouzených byl i Josef Šafařovský, který do té doby patřil mezi respektované a významné sedláky obce.

Zvláštní pozornost jsem v rámci svého výzkumu věnovala politickému procesu s Marií Jírů, Josefou Pyšnou a Alenou Pyšnou, které byly v roce 1958 obviněny z rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a neplnění dodávkové a ohlašovací povinnosti. Ve skutečnosti šlo v těchto kauzách, tak jako v řadě dalších, o diskreditaci původně majetných sedláckých rodin a zisk jejich majetku. V roce 1959 byly všechny tři odsouzeny k trestu odnětí svobody na sedm let nepodmíněně.

Život v obci Malé Všelisy byl procesem násilné kolektivizace výrazně zasažen, došlo k násilnému a efektivnímu narušení tradičního způsobu života obce, jenž se i přes rehabilitační procesy a odškodnění postižených nepodařilo napravit.

1 Kritika literatury a pramenů

1.1 Prameny

Diplomová práce je první, která se zabývá procesem násilné kolektivizace v obci Malé Všelisy. Z toho je zřejmé, že těžiště zpracování tématu leželo především v analýze pramenného materiálu nejrůznější provenience, který jsem komparovala s informacemi z odborné literatury. Základem se staly dokumenty uložené ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav a Archivu bezpečnostních složek v Praze. Cenné informace se mi podařilo získat od pamětníků, s nimiž jsem vedla rozhovory za pomoci metody orální historie².

Poznatky k průběhu samotné kolektivizace v obci Malé Všelisy jsem získala především z fondů Státního okresního archivu Mladá Boleslav. Konkrétně se jednalo o zápisy ze schůzí MNV Malé Všelisy z let 1945-1960.³ Zápisy nejsou příliš obsáhlé, což limituje jejich výpovědní hodnotu. Obecní kronika, která by v tomto ohledu mohla být vysoce užitečná a která by se měla nacházet ve výše zmíněném mladoboleslavském archivu, je bohužel od roku 2007 pohřešovaná a dodnes nebyla nalezena.

V Archivu bezpečnostních složek jsem pracovala především s materiály, které dokumentují perzekuci politické povahy, která se stala nedílnou součástí procesu kolektivizace venkova. Vedle vyšetřovacích spisů Marie Jířů⁴ a Aleny a Josefy Pyšných⁵, jež se bohužel nezachovaly v kompletní podobě, jsem se

² Mimo to jsem absolvovala také konzultace s Petrem Opltem, absolventem oboru strojník a mechanizátor pro zemědělskou výrobu na Středním odborném učilišti zemědělském v Jílovém u Děčína, který mi poskytl odborné informace k průběhu žňových prací, zemědělské technice apod.

³ SokA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1-2.

SokA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104.

⁴ Archiv bezpečnostních složek, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13

⁵ Vyšetřovací spisy nejsou příliš obsáhlé, proto je nutné propojovat informace a poznatky z obou dokumentů. V případě spisu Marie Jířů nebyl v archivu dochován ani rozsudek. Ten mi poskytl

zaměřila i na osudy aktérů bezpečnostního aparátu, kteří se na perzekuci jmenovaných podíleli. Pracovala jsem s osobními evidenčními kartami ppor. Josefa Šindeláře⁶, ppor. Karla Tikala.⁷ Dále jsem využila personální spis por. Jaroslava Hlaváčka⁸. Informace obsažené v uvedených jednotlivých pramenech mají své limity, vzhledem k době svého vzniku a typu pramene (především vyšetřovací spisy), čehož jsem si vědoma. Z toho důvodu je nutné s nimi zacházet kriticky. K jejich pochopení mi výrazně pomohla detailnější znalost odborné literatury věnující se danému tématu⁹.

Dalším cenným zdrojem informací se staly výpovědi pamětníků, jež jsem získala za pomoci metody orální historie. Teoretická východiska jsem čerpala především z prací Miroslava Vaňka¹⁰. Stejně jako při práci s prameny z archivu jsem si byla vědoma limitů a úskalí, které tato metoda přináší. Kontakt s jedním z pamětníků (Jan Macaj) mi zároveň umožnil nahlédnout do rodinného archivu, díky čemuž jsem získala především fotografie z života rodiny, které se ve státních archivech většinou nenachází.

1.2 Literatura

K obecnému pochopení procesu kolektivizace venkova jsem využila především texty Karla Jecha, který své dlouholeté výzkumy o kolektivizaci v Československu shrnul ve dvou monografiích, a to *Soumrak selského stavu*¹¹

Jan Macaj. Archiv bezpečnostních složek, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13.

⁶ Archiv bezpečnostních složek, fond personální spisy.

⁷ Archiv bezpečnostních složek, fond personální spisy.

⁸ Archiv bezpečnostních složek, fond personální spisy.

⁹ TOMEK, Prokop: *Svazek StB jako historický pramen* [online], [vid. 17. listopadu 2017], dostupné z: <http://khi.fp.tul.cz/attachments/article/730/Tomek-text.pdf>.

¹⁰ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*, Praha, 2015.

¹¹ JECH, Karel: *Soumrak selského stavu, 1945-1960*, Praha, 2001.

a *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*¹².

Obě knihy jsou čtenáři přehledně, srozumitelně a chronologicky předkládány. Domnívám se, že se jedná o jedny ze základních monografií zpracovávajících téma kolektivizace českého venkova. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* je patrně aktualizovanou verzí *Soumraku selského stavu* doplněnou o četnější obrazovou dokumentaci.

„Akci Kulak“ se ve své práci zabývali také editoři Petr Blažek, Karel Jech a Michal Kubálek, kteří seskupili několik významných studií a vytvořili sborník *Akce „K“: vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*¹³.

Další odbornou oporu poskytla monografie *Komunistický režim a politické procesy v Československu*¹⁴ editorů Karla Kaplana a Pavla Palečka. Ta umožňuje komplexnější pohled na způsoby vedení vykonstruovaných procesů, na jejich tvůrce a v neposlední řadě na jejich vliv na odsouzené.

Pro utvoření celkového obrazu o poválečné době a období 50. let 20. století je možné zvolit dvoudílný cyklus Karla Kaplana *Proměny české společnosti 1948-1960*, který se zabývá nejen kolektivizací venkova ve druhém díle¹⁵, ale také sociálními, ekonomickými a pracovními změnami v daném období v díle prvním¹⁶.

Kapitola o kolektivizaci na Mladoboleslavsku je založena zejména na diplomové práci Lenky Purtekové *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a obraz obce Bukovno*¹⁷, která se primárně zaměřuje na kolektivizace Mladoboleslavského

¹² JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha, 2008.

¹³ BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*, Praha, 2010,

¹⁴ KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno, 2001.

¹⁵ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část druhá, venkov*, Praha, 2012.

¹⁶ KAPLA, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část první*, Praha, 2007.

¹⁷ PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

kraje.

„Akci Kluky“ se věnovala Barbora Mládková. Její článek *Akce Kluky v Libereckém kraji (proces s kulaky v roce 1953)*¹⁸ je součástí sborníku *Historie 2004*.

Celkový seznam použitých pramenů a literatury je uveden na konci práce.

¹⁸ MLÁDKOVÁ, Barbora: *Akce Kluky v Libereckém kraji (politický proces s kulaky v roce 1953)*, in: *Historie 2004*, Brno, 2004.

2 Základní rysy kolektivizace na Mladoboleslavsku v průběhu let 1948-1959

Obec Malé Všelisy se nachází na Mladoboleslavsku, což je tradičně průmyslový¹⁹ region, jehož venkov si však díky úrodné půdě zachoval zemědělský ráz. V roce 1949 obdělával tento okres 18 % veškeré orné půdy v Pražském kraji, kam spadal od ledna roku 1949²⁰.

Počátky procesu kolektivizace na Mladoboleslavsku datujeme lednem 1949, kdy se začalo poprvé debatovat o založení Jednotného zemědělského družstva (JZD). Zástupci okresu došli k závěru, že by veškeré půda, kterou není možné přiřadit do správy vhodným správcům, měla připadnout Státním lesům a statkům a později se stát rezervou pro budování zemědělských družstev. K tomu bylo zapotřebí souhlasu okresní rady a Komunistické strany československé (KSČ).

V únoru pak začali přední představitelé KSČ v jednotlivých obcích přesvědčovat zemědělce o potřebě a výhodách družstevního zemědělství²¹ a o nutnosti

¹⁹ Průmyslovým symbolem Mladoboleslavska byla automobilová továrna Laurin&Klement, později přejmenována na Akciovou společnost automobilového průmyslu. Dnes nese tato firma jméno ŠKODA AUTO a je největším koncernem v České republice.

²⁰ Do roku 1948 bylo Mladoboleslavsko samostatným okresem. Na základě zákona č. 280/1948 Sb., o krajské zřízení, bylo Československo od ledna 1949 nově rozděleno na devatenáct správních celků, přičemž mladoboleslavský okres byl začleněn pod správu Pražského kraje. PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 33, Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

²¹ Družstevnictví se již od počátku nesetkávalo s pozitivními reakcemi. Nejvýrazněji byli proti kovorolníci nebo zemědělci pracující mimo jiné na vlastní živnost. V návaznosti na tento jev se projeví dva názory. První z nich říká, že je potřeba mluvit s občany jednoduše a jasně bez politických proklamací. Na druhé straně stal názor, že politice není možné se vyhnout a za všechno mohou neochotní straníci. PURTEKOVÁ, L. *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 37, Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filosofická fakulta. Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

podpisu výrobních a výkupních smluv, na jejichž základě se soukromníci zavazovali k plnění státem stanovených povinných dodávek vajec, mléka, obilí, masa apod.²²

Zároveň se začalo debatovat o potřebě hledat a nacházet „sabotéry“ třídního boje mezi jednotlivci, na které bude možno ukázat prstem a dokázat, že se jedná o jedince odpovědné za hospodářské neúspěchy regionu. Postiženi byli v rámci kolektivizace hlavně tzv. „kulaci“ („vesničtí boháči“, na Slovensku „dědinští boháči“)²³.

Z pohledu státu zaznamenal mladoboleslavský okres v roce 1949 mnoho dílčích úspěchů v oblasti centrálního plánování a zemědělství, kdy se i „*přes počáteční problémy podařilo uzavřít všechny výkupní i výrobní smlouvy*“²⁴. I přes tento úspěch však vedení okresu neustalo ve svých snahách a nadále pokračovalo v agitačních akcích²⁵. Od roku 1951 se začalo soustředit také na upevňování a podporu již vzniklých zemědělských družstev.

V Malých Všelisech se zemědělci rozhodli založit JZD až v roce 1959²⁶, tedy

²² První vládní nařízení č. 7/1949 Sb., o povinných dodávkách a uzavírání smluv o těchto dodávkách bylo vydáno 25. ledna 1949. ROKOSOVÁ, Šárka: Administrativní opatření: jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem, in: *Securitas imperii* 10, Sborník k problematice vztahů čs. komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli", str. 157, Praha, 2003.

²³ Za vesnického boháče byl podle Rokosové považován každý, kdo vlastnil více než 8 ha půdy v řepařské oblasti, 10 ha půdy v obilnářské oblasti, 12 ha půdy pro pěstování brambory, 15 ha půdy v pícninářské oblasti. „Kulaky“ byli také ti, kteří vlastnili menší výměru půdy, ale zároveň provozovali živnost, měli speciální technické zázemí nebo najímali námezdní síly. Stejně tak byli do této skupiny zařazeni osídlenci, kteří po druhé světové válce zabrali opuštěná, zdevastovaná sídla a postupně je vlastními silami opravili. ROKOSOVÁ, Šárka: Administrativní opatření: jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem, in: *Securitas imperii* 10, Sborník k problematice vztahů čs. komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli", str. 149, Praha, 2003.

²⁴ PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 39, Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

²⁵ Nadále se např. bojovalo za vznik JZD, v roce 1950 byl představen projekt Škola vesnici a vesnice školy apod.

²⁶ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání

v době, v níž docházelo spíše k útlumu družstev. Ve stejné době byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky, na jejímž základě byli propuštěni nejen skuteční kriminálníci, ale také vězni odsouzení za neplnění dodávkové povinnosti apod. Obce, do nichž se tito rolníci vraceli, je měly zaměstnat na státních statcích nebo v JZD, na což mnohdy neměly kapacitu²⁷.

Zároveň došlo během léta 1953 k rapidnímu nárůstu odhlášek z JZD. Z celkem devíti družstev se odhlásilo šedesát šest jejich členů, což vedlo k nedostatku pracovních sil a tedy neschopnosti plnit dodávky a vyplácet mzdy ve stanovené výši²⁸.

Problémy 50. let tkvěly zejména v nedostatku krmiva, osiva a techniky²⁹. Ve druhé polovině 40. let a v 50. letech se všeliská farma potýkala především s nepřítomností zemědělské techniky (např. funkčního samovazu), která ovlivňovala rychlost prací. Mnohdy nebylo v silách zaměstnanců splnit předepsané dodávky. Záchrana mohla přijít z okolních vesnic, které disponovaly potřebnou technikou. Ne vždy však mohly spřátelené obce zapůjčení samovazu a jiných mechanických strojů přislíbit, protože musely samy plnit státem předepsanou dodávkovou povinnost. V takovém případě museli zaměstnanci STS sklízet úrodu ručně.

Od roku 1955 se strategie kolektivního zemědělství na Mladoboleslavsku pozměnila. Vzhledem k velkému množství odhlášek a zaniklých družstev se Okresní národní výbor (ONV) rozhodl přestat apelovat na vznik nových družstev a zaměřil se na upevňování družstev stávajících. Začaly být sestavovány celoroční výrobní plány, v nichž se přihlíželo k výdajům i příjmům družstva,

MNV, 18. června 1959.

²⁷ Relativně běžně docházelo k omilostňování rolníků již během procesu, což se nelíbilo OV, které považovalo za nepřijatelné, aby bylo osvobozeno tak velké množství „kapitalistických živlů“. PURTEKOVÁ, Lenka *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 47, Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

počtu pracovníků a odhadu výroby pro následující rok. Mladoboleslavská JZD však tyto plány příliš dobře nepřijala, odevzdávala je pozdě a mnohdy i neúplně³⁰.

Konec desetiletí se nesl ve stylu odhlášek z JZD³¹ a odlivu mládeže ze zemědělství³². Nebylo nezvyklé, že rodiče museli přislíbit vstup do JZD, příp. své setrvání v něm, aby bylo jejich potomkům umožněno studovat na jiné než zemědělské škole. V Malých Všelisech se setkáváme s případem, kdy zástupci obce apelovali na otce, aby poslal syna na zemědělskou střední školu³³.

³⁰ Tamtéž, str. 49.

³¹ Podle Karla Kaplana však počet zaměstnanců státních statků v letech 1949-1960 v Československu spíše stoupal. KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1949-1960: část druhá, venkov*, str. 440, Praha, 2012.

³² PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 50, Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

³³ Jednalo se o žáka Ladislava Juhanáka, kterého chtěli přimět k nástupu na střední zemědělskou školu v Horkách nad Jizerou. Otec však na tyto apely nedbal a syna na tuto školu nepřihlásil. Informace o střední škole, kam chtěl Ladislav nastoupit, nejsou dochovány. SOkA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 11. dubna 1955.

3 Kolektivizace obce Malé Všelisy

Poválečné období se na proměně rolnického a selského stavu podepsalo nejvíce od dob zrušení roboty. Na sociální struktuře vesnice i na jejím veřejném a soukromém životě se výrazně podepsalo zavedení nových ekonomických, sociálních a politických poměrů³⁴.

Obec Malé Všelisy se nachází ve vnitrozemí, tradičně zde žilo česky mluvící obyvatelstvo. Výrazné změny spojené s poválečným vysídlením osob považovaných za Němce, které venkov zasáhly především v pohraničních oblastech, se jí tedy de facto nedotkly³⁵.

V obci Malé Všelisy se podle pamětníka Josefa Šafařovského, syna jednoho z největších místních sedláků, nejzásadnějším způsobem změnily poměry až po únorovém převzetí moci komunistickou stranou. Období tzv. třetí republiky charakterizoval jako dobu, kdy se poměry obce stabilizovaly a v mnohém připomínaly hospodaření před okupací.³⁶

3.1 Administrativa a byrokracie

Po válce bylo nutné, aby obec začala opět samostatně administrativně fungovat. Rada Místního národního výboru (MNV)³⁷ se poprvé od roku 1941³⁸ sešla 8. srpna 1945. Z hlediska zemědělské otázky ji můžeme označit za zlomovou.

³⁴ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část druhá, venkov*, str. 5, Praha, 2012.

³⁵ Více viz např. WIEDEMANN, Andreas: *"Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*, Praha, 2016.

³⁶ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

³⁷ Historie národních výborů spadá až do poloviny 19. století, kdy byla spjata zejména s osvobozeneckým hnutím a tvořila vedoucí orgán celého národa. V dalších letech docházelo k jejich rušení a následnému obnovování (během první i druhé světové války). Národní výbory byly nedílnou součástí československého státu až do roku 1990. Více k národním výborům viz např. PEŠA, Václav: *Vznik Československé republiky 1918 a české národní výbory*, Praha, 1988.

³⁸ Vycházíme z absence zápisů ze zasedání MNV v letech 1941-1945.

Právě na této schůzi byl ustanoven Jednotný svaz českých zemědělců.

Z hlediska doby úřadování stálých zemědělských komisí od roku 1945, je zřejmé, že pro tyto výbory nebylo stanovené pevné funkční období. První komise úřadovala tři roky, další pět let. Ze zápisů se však není patrné, jaká jsou kritéria pro nutnost stanovit novou komisi, ani na jakém základě jsou její členové voleni.

Ze zápisů nevyplývá, co konkrétně měly tyto komise na starost, nicméně se domnívám, že jejich členové kontrolovali jednotlivé zemědělce v plnění povinných státních dodávek, apelovali na ně, aby dodržovali všechny stanovené kvóty a prováděli soupisy těchto plnění.

Do čela první komise byli zvoleni Josef Šafařovský³⁹ jako předseda, Václav Šípek jako místopředseda, Václav Míča byl dosazen na post jednatele, František Míča na post pokladníka⁴⁰ a Jiří Havel plnil funkci kolportéra.

Dalšími členy svazu byli zvoleni Karel Bečka, Karel Rubeš a Václav Němec. Delegáty na sjezdy se stali Josef Šafařovský, Václav Němec a Václav Míča⁴¹. Ten svou funkci nezastával příliš dlouho. Na schůzi konané 4. března 1946 na post zemědělského referenta rezignoval⁴².

Všichni ostatní zastávali své posty až do změny režimu po únorových událostech roku 1948. Z toho lze usuzovat, že činnost svazu byla kontinuální a neprovázely jí do té doby žádné velké problémy.

V květnu 1948 došlo ke změně, kterou ale nelze označit za fatální, své pozice si

³⁹ Josef Šafařovský byl později souzen jako jeden z aktérů Akce Kluky. Byl mu navrhnout trest smrti, který byl později zmírněn na doživotí. Během amnestie prezidenta Novotného v roce 1960 se dostal na svobodu, nesměl se ale vrátit do rodných Malých Všelís. Více k Akci Kluky viz např. MLÁDKOVÁ, Barbora: Akce Kluky v Libereckém kraji (politický proces s kulaky v roce 1953), str. 220-236, in: *Historie 2004*, Brno, 2004.

⁴⁰ Podle pamětníka Josefa Šafařovského byli všichni tito občané před únorem 1948 respektovanými sedláky pocházejícími ze starousedlických rodin.

⁴¹ SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 5. srpna 1945.

⁴² SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 4. března 1946.

řada členů svazu udržela a to i z řad velkých sedláků (např. Josef Šafařovský). Novým předsedou se stal Václav Němec, funkce členů připadla dále V. Šrámkovi⁴³ a Václavu Míčovi, který jí zastával již v období předchozím⁴⁴. Šafařovský byl následně postupně svého vlivu v obci zbaven a z osoby respektované, která měla výrazný vliv na správu obce, se stal personou non grata.

Podle předpisu ministerstva zemědělství⁴⁵ byla v obci v roce 1949 zřízena Místní budovatelská komise zemědělská, která nahradila stálé zemědělské komise. Předsedou byl zvolen Václav Míča, jednatelem V. Němec a dalšími členy P. Šípková, P. Bečka, V. Šrámek, V. Slánský⁴⁶, Josef Repš, Josef Královec a Helena Šrámková⁴⁷.

V roce 1952 byla ustanovena nová zemědělská komise, jejímiž členy se stali Josef Janeba, Václav Míča, Václav Šrámek a Václav Antoš⁴⁸.

O centralizaci zemědělství a kontrole svědčí mimo jiné i od roku 1949 pravidelné soupisy dobytka, za jejichž sestavení nesl odpovědnost Místní národní výbor. Ten je následně předával ONV Mladá Boleslav. Seznamy byly podle zápisů ze schůzí Místního národního výboru (MNV) v následujících letech prováděny údajně s velkou pravidelností a přesností. Takováto znalost místních poměrů pravděpodobně výrazným způsobem usnadnila následnou perzekuci majetnějších vrstev obce⁴⁹.

Ke kontrole a přehledu hospodaření v obci přispělo i zřízení dalších institucí. Ze

⁴³ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

⁴⁴ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 1. května 1947.

⁴⁵ Předpis č. 68065/8. V. 49.

⁴⁶ Křestní jména se nepodařilo dohledat.

⁴⁷ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 29. září 1949.

⁴⁸ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 11. března 1952.

⁴⁹ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 13. října 1949.

života v obci postupně zmizel prostor pro svobodné rozhodování jedinců v otázce hospodaření. Např. na konci roku 1953 byla ustanovena první komise, která měla za úkol provádět sčítání hospodářského zvířectva, jehož povolené množství bylo dáno zákonnými sazbami. Soupis měli provádět pověřenci Václav Míča a Oldřich Kříž⁵⁰.

Stejně jako muselo být evidováno přesné množství dobytka, musela být nahlašována každá porážka, pokud nebyl splněn stanovený kontingent masa. Z tohoto důvodu byl před komisi předvolán např. Václav Šípek, který pořádal zabijačku, aniž by splnil předepsanou dodávku masa. Jeho případ byl dále předán okresní vyživovací komisi, aby se k němu vyjádřila⁵¹ a patrně poradila zástupcům MNV Malé Všelisy, jak takovou situaci řešit a jak viníka potrestat. Řešení tohoto případu se nedochovalo.

Státní byrokracie a dohled nad jednotlivými zemědělci kontinuálně stoupaly. Od roku 1955 bylo podle oficiálních zpráv po dohodě se zootechnikem MNV a všemi zemědělci stanoveno, že veškeré změny v hospodářstvích měly být hlášeny každý čtvrtek od 19:00 do 20:00 hodin v úřadovně MNV. O možnosti ovlivnit toto stanovisko jednotlivými zemědělci lze silně pochybovat, ostatně proces násilné kolektivizace probíhal již naplno. Společně s tímto hlášením museli všichni zemědělci předkládat potvrzení o plnění dodávkových povinností, s čímž ne všichni obyvatelé souhlasili. Kroky vedoucí ke stále větší diskriminaci soukromě hospodařících rolníků a jejich následné likvidaci se stupňovaly a život sedláků výrazně komplikovaly.

K 1. lednu následujícího roku byl podle podkladů ustavené dvoučlenné komise zjištěn nadbytek hospodářského zvířectva jednotlivých soukromníků. Tajemník Oldřich Kříž měl za úkol vypracovat ONV plán jednotlivých zemědělců a plnění zástav tak, aby bylo dosaženo povoleného množství zvířectva⁵².

⁵⁰ SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 29. prosince 1953.

⁵¹ SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 26. října 1949.

⁵² SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 13. ledna 1954.

Úkolem stálé zemědělské komise byla také tvorba plánu plnění jarních prací (např. v roce 1956 byl údajně sestaven v řádném termínu, schválen radou MNV a zaslán zemědělskému výboru ONV v Mladé Boleslavi, stejně tak byl sestaven plán ochrany rostlin pro aktuální rok)⁵³.

Ani obci Malé Všelisy se tedy nevyhnula hysterická, státem organizovaná akce namířená proti západu skrze „amerického brouka“, mandelinku bramborovou. Vláda prohlašovala, že *„nebezpečný škůdce k nám byl dopraven uměle, záměrně a hromadně za pomoci mraků a větru západními imperialisty, jakož i pomoci jejich záškodnických agentů k nám vysílaných (...), a že na tento hanebný čin pracující lid odpoví velkým a hromadným bojem proti mandelince, zločinně k nám dopravované, a odhalí pravou tvář imperialistů a válečných štváčů a jejich zrůdných agentů a tím přesvědčí nepřátele o marnosti snah znemožnit nám budovatelské úspěchy a přispěje k posílení mohutné fronty míru, vedené velikým Sovětským svazem“*⁵⁴.

V červnu roku 1956 bylo v obci za pomoci 30 dětí a 5 dospělých provedeno hledání tzv. „amerického brouka“. Hledání mandelinky bramborové a její následná identifikace a zničení bylo přesně naplánováno. Pokud některý z obyvatel našel tohoto brouka, měl přinést jeho pozůstatky, příp. napadený list na MNV, který tyto materiály předal nejbližšímu ONV. Zástupci ONV měli co nejrychleji zkontaktovat pracovníky zemědělského výzkumného ústavu, kteří potvrdili, nebo vyvrátili, zda se skutečně jedná o „amerického brouka“⁵⁵.

Podle oficiálního prohlášení nebyl v Malých Všelisech během červnové akce *„brouk škodící bramborové nati nalezen, protože porost, na němž by se mohl nacházet, ještě nebyl dostatečně vzrostlý“*⁵⁶. Zpráva o výsledcích pátrání byla

⁵³ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 24. února 1956.

⁵⁴ FORMÁNKOVÁ, Pavlína: Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti, in: *Paměť a dějiny* [online], roč. 2008, č. 1, str. 24-25, ISSN 1802-8241.

⁵⁵ Tamtéž, str. 24.

⁵⁶ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 21. června 1956.

zaslána zemědělskému odboru rady ONV Mladá Boleslav⁵⁷.

Nedostatek pracovních sil na již zestátněné půdě měla v obci Malé Všelisy pomoci vyřešit v roce 1955 nově ustanovená komise pro vrácení pracovníků z průmyslu do zemědělství. Za MNV v této komisi zasedal O. Kříž, za zemědělskou komisi V. Moc, za KSČ V. Šrámek, za ČSSS Ladislav Špína a za Výbor žen V. Němcová⁵⁸. Nelze vyloučit, že kampaň směřovala i do řad těch, kteří byli nejprve v kontextu státní politiky nuceni po únoru 1948 ze zemědělství odejít do průmyslu.

Je pravděpodobné, že tato komise neměla příliš velký úspěch, jelikož se všeliská farma, jak byl státní statek také nazýván, potýkala s problematikou nedostatku zaměstnanců i v následujících letech, což mělo mnohdy spolu se špatným počasím a nedostatečným technickým zázemím⁵⁹ státního statku negativní vliv na plnění žňového plánu. Zemědělci se prý mnohdy snažili vypomoci vlastními stroji a prostředky, ale ani tak nebylo možné splnit práci včas a sklizeň, zejména výmlat, nabrala značné zpoždění.

Rada se měla snažit bedlivě sledovat průběh žní, upozorňovat vedoucího ČSSS i soukromé zemědělce na problémy vyvstávající z jejich strany, ale zároveň nebylo možné odstranit tíživý nedostatek potřebných strojů⁶⁰. Mimořádně opožděné žně pak mohly mít dopad na podzimní období osevu a tím i na plnění dodávek, které nemohly být splněny, jelikož nezbyl potřebný čas pro další osev. Nesplnění státem stanovených dodávek mělo na zemědělce neblahý dopad a mohlo vést v krajním případě až k odsouzení jedince k trestu odnětí svobody za nesplnění dodávkové povinnosti.

Komise neměla za úkol pouze přesvědčovat průmyslové pracovníky o přestupu do zemědělství, ale také apelovat na mládež, aby se přihlásila na střední

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Křestní jména se nepodařilo dohledat.

⁵⁹ STS Malé Všelisy několik let řešil potřebu koupě nového samovazu, tedy stroje, který měl za úkol obilí nejen pokosit, ale rovnou ho i svázat do otepí. Zaměstnancům na polních pracích tak odpadla starost s ručním vázáním snopů.

⁶⁰ SOkA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 15. září 1955.

zemědělské školy, což mělo vést k přílivu mladých pracovníků do zemědělství a tím ke zvýšení množství zaměstnanců jednotlivých STS a JZD. Již v prvním roce se komise snažila přesvědčit Ladislava Juhanáka k zápisu syna na střední zemědělskou školu do Horek nad Jizerou, což se jí však nepodařilo⁶¹.

Schůze konaná 15. listopadu 1960 se nesla ve znamení založení zemědělského útulku, který měl být později přebudován na mateřskou školu. Hlavním důvodem vzniku tohoto zařízení mělo být získávání mladých rodin pro práci v zemědělství. Jednalo se zřejmě o další z taktik, jak zvýšit počet zaměstnanců místního státního statku.

Mateřské školy, stejně jako další vzdělávací instituce pro děti a mládež, sloužily zároveň jako převodové páky v prosazení cílů státní politiky v kontextu problematiky rodiny, výchovy dětí a mládeže. Důraz byl kladen na kolektivní způsob života v duchu ideologie marxismu leninismu. Vliv státu na jedince měl být možný a výrazný de facto od jeho narození. V dokumentu o vznikajícím útulku se uvádělo, že zřízení mateřské školy má děti v první řadě připravit na kolektivní život, rozvíjet jejich slovní zásobu a naučit je základním hygienickým a společenským návykům. Pedagogové měli cíleně působit na své svěřence a vychovávat z nich oddané členy socialistické společnosti.

Jako nejvhodnější objekt výstavby útulku se jevila kasárna na dole, která disponovala osmi místnostmi a blízkým hřištěm a lesem. Zároveň se toto prostředí jevilo jako minimálně nebezpečné. Pokud by se pak podařilo obnovit spojení mezi vesnicemi Velké Všelisy, Malé Všelisy, Zamachy a Nemyslovice, mohly by do školky docházet také děti z okolí.

Náklady na vybudování útulku byly odhadnuty na 50 000 Kčs, které měly být vynaloženy na materiál potřebný pro opravu kasáren. Samotné opravy měly probíhat za svépomoci zaměstnanců JZD Velké Všelisy a ČSSS Malé Všelisy. Využívání zaměstnanců pro takové pomocné budovatelské práce bylo v této době poměrně běžnou praxí.

Potřebnou částkou nedisponovala ani jedna z partnerských obcí, a tak zástupci

⁶¹ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 11. dubna 1955.

MNV požádali o pomoc ONV Mladá Boleslav, kam 18. listopadu vyslali delegaci, která měla finanční podporu zajistit. Členy výpravy se stali K. Košťák a N. Váchová za Velké Všelisy a L. Zeman, Ladislav Špína a K. Jarošová⁶² za Malé Všelisy.

Pro údajné zefektivnění dalšího jednání ustanovila obec další komisi ve složení Josef Tomeš, L. Košťák, K. Vácha a Josef Skála za Velké Všelisy a Josef Horák, Bohumil Munda, Ladislav Špína a L. Zeman za Malé Všelisy⁶³.

Dne 12. června 1960 se konaly volby do MNV. Těch se podle archivních záznamů zúčastnilo celkem sto deset ze sto deseti přihlášených voličů. Účast tedy byla podle zápisu stoprocentní a všichni navržení poslanci byli do MNV zvoleni⁶⁴. Jednalo se o Oldřicha Kříže, Bohumila Mundu, Václava Míču, Karla Bečku, Václava Šrámka, Václava Kolínského, Lubomíra Zeniga, Františka Juhánka, Ladislava Špínu, Josefa Janebu, Františka Míču ml., Ilonu Píškovou a Jarušku Němcovou. Z těchto kandidátů bylo celkem pět příslušníků KSČ⁶⁵, Bohumil Munda měl podanou přihlášku do KSČ a zbytek byl údajně bez politické příslušnosti. Poslední relativně svobodné volby se konaly v roce 1946. Je jasné, že celý průběh těchto voleb a jejich hodnocení neměly se skutečnými volbami v demokratických podmínkách nic společného. Šlo spíše o demonstrativní ukázkou síly režimu a jasné vůdčí role KSČ. Ostatně bývalé vůdčí osobnosti obce z řad sedláků, kteří před únorem 1948 zastávali řadu významných funkcí v obci, mezi nimi nenajdeme.

⁶² Křestní jména se nepodařilo dohledat.

⁶³ Křestní jména se nepodařilo dohledat. SOkA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 15. listopadu 1960.

⁶⁴ Důležitost je volbám přikládána představiteli obce. Jedná se o dobu, kdy bylo zcela jisté, že volby dopadnou přesně podle očekávání. Občané neměli jinou možnost, než zvolit všechny předestřené kandidáty. Pokud by se někdo voleb neúčastnil, odmítl zvolit navržené jedince apod., mohl očekávat vyvození důsledků ze strany KSČ, které mohly vést až k uvěznění „provinilého“.

⁶⁵ Oldřich Kříž, Václav Šrámek, Václav Kolínský, Lubomír Zeman a František Juhanák.

3.2 Plánované zemědělství

K nejvýraznějším změnám na venkově došlo během 50. let 20. století. V rámci procesu kolektivizace venkova byly definitivně narušeny tradiční způsoby hospodaření a stejně jako i v dalších oblastech došlo k centralizaci.

I přesto mnohdy docházelo ke změnám postojů politických a mocenských institucí, jejichž „*politické a ekonomické motivy se prolínaly. Politická rozhodnutí týkající se zemědělství a vesnice vyplynula z programu komunistické strany, jejíž mnohá rozhodnutí si vynutila ekonomická situace zemědělství i celého národního hospodářství. V obou případech komunistický monopol moci umožňoval a zajišťoval komunistickým institucím rozhodující slovo*“⁶⁶.

Plánované zemědělství je v zápisech ze schůzí MNV poprvé zmíněno v lednu 1950. Množství masa, které mělo být odevzdáno na státní nákup, mělo dosahovat minimálně 195 000 kg⁶⁷. Jedná se sice o velice stručný zápis, ale podává svědectví o tom, do jaké doby můžeme zasadit první známky koordinovaného plánovaného zemědělství v Malých Všelisech.

Od tohoto roku se o plánování dodávek a osevu dovídáme pravidelně, i když ne vždy je plán konkrétně vyčíslen⁶⁸. Povinnosti dodávat vejce na kontingent a odevzdávat přebytek obilí měli zemědělci již v prvních poválečných letech, kdy bylo plnění kontrolováno prohlížením sýpek⁶⁹ pro případ, že by některý z rolníků zapřel část úrody pro svou vlastní potřebu. Taková situace by se opět musela řešit, a to v lepším případě domluvou a zabavením zbylé úrody, v horším případě, jak již bylo zmíněno výše, vyšetřováním a následným

⁶⁶ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část druhá, venkov*, str. 5, Praha, 2012.

⁶⁷ SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 26. ledna 1950.

⁶⁸ Např. plán na rok 1952 je sice ustanoven pro živočišnou i zemědělskou výrobu, ale konkrétní čísla nejsou v zápisu ze schůze konané 20. června zapsány. Na druhou stranu od tohoto roku můžeme také sledovat stručné zápisy o průběhu polních prací a plnění dodávek.

⁶⁹ SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 6. září 1947.

odsouzením. K takovému řešení situace se často přistupovalo v případě, že se proti státním nařízením provinil jedinec označený za „kulaka“, kterého chtělo komunistické vedení státu pokud možno co nejvíce zdiskreditovat v očích spoluobčanů a znesnadnit mu život ve společnosti.

V září roku 1952 se poprvé setkáváme s hodnocením průběhu žní. Ty podle zápisu probíhaly *„zdlouhavě, vzhledem k tomu, že STS střed Bezno byla vyřazena z provozu značnou poruchovostí strojů i samovazů a náhrada nebyla vyslána. Až po velkých urgencích byla vyslána brigáda STS Benátky, která se velmi dobře osvědčila“*⁷⁰. Celková dodávka všech zemědělců byla údajně splněna na 100 %, a to již dne 28. srpna 1952⁷¹.

Poprvé byl větší prostor zemědělským otázkám věnován na schůzi 10. února 1953, kdy se řešily klesající dodávky mléka v důsledku nedostatečného množství jadrného krmiva pro hovězí dobytek⁷². Jednalo se o jednu z prvních situací, v níž byl patrný trend „promlouvání do duše“ jednotlivým zemědělcům, aby byly jejich výsledky co nejlepší. Karel Jech se zmiňuje o apelování na jednotlivé zemědělce jakožto prostředku nápravy. Můžeme se domnívat, že i v tomto případě mělo po rozhovoru s „provinilým“ rolníkem dojít k nápravě a odevzdávání požadovaného množství surovin. Nezřídka jsem se v zápisech ze schůzí dočetla o nutnosti plnit povinné státní dodávky bez přihlídnutí k faktům, které možnost stoprocentního plnění nepovolují⁷³. V dalších letech se na zemědělce v tomto směru apelovalo poměrně pravidelně, a to i v případech, kdy byl povinný plán plněn beze zbytku, příp. překračován. Lze se domnívat, že k těmto apelům docházelo proto, aby se stále zvyšovalo procento plnění

⁷⁰ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 18. září 1952.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 10. února 1953.

⁷³ Jako příklad můžeme uvést nedostatečnou doživost krav z důvodu vysokého množství březích samic. V roce 1959 pak došlo k epidemii drůbežího moru, v jehož důsledku zahynulo větší množství slepic. Přesto bylo na jednotlivé hospodáře apelováno, aby byly na konci roku dodávky vajec stoprocentně splněny.

dodávek, což by vedení státu mohlo využít k propagandistickým účelům jako důkaz úspěchu kolektivizace a jejích výhod.

I přesto, že měly být dodávky podle zápisů velmi uspokojivě plněny, byla roku 1957 ještě více vyzdvižována nutnost každoměsíční kontroly zemědělského plnění státem předepsaných dodávek, což opět mohlo vést k pocitu omezování a nedůvěry u samostatně hospodařících zemědělců, kteří měli každý měsíc povinnost doložit vedoucímu zemědělské evidence doklady o plnění dodávek. U všech hospodářů se předpokládalo 100% plnění závazků. Ne všichni však byli ochotní dokládat plnění svých povinností. Například V. Němec⁷⁴ podle zápisu odmítal obci předkládat písemné doklady o výkupu⁷⁵. Není však dochována žádná informace o tom, jak s tímto „neposlušným“ zemědělcem zástupci MNV naložili.

Výhody nasazení vězňů na polní práce se znovu projeví v říjnu 1957, kdy došlo k údajnému zkvalitnění a zefektivnění postupu prací na cukrovce u státního statku⁷⁶, a to právě z důvodu nasazení čtrnácti chovanců Nápravného pracovního tábora (NPT) Boreč⁷⁷. Nelze vyloučit, že mezi vězni byli nejen pravomocně odsouzení kriminálníci, ale také jedinci souzení jako „kulaci“, kteří se v zemědělských pracích dobře vyznali a byli schopní je rychle a kvalitně vykonávat.

Jako významní se chovanci NPT Boreč projeví také později v tomto roce, kdy

⁷⁴ Křestní jména výše zmíněné osoby se nepodařilo dohledat.

⁷⁵ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 3. října 1957.

⁷⁶ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 12. října 1957.

⁷⁷ Tábor nucených prací Boreč byl zřízen v roce 1955 a pod tímto názvem fungoval až do 1. března 1961. Dohled nad ním vykonávalo ministerstvo vnitra. Od 1. března 1961 do 1. července 1968 fungoval pod názvem Ústavní nápravné zařízení (ÚNV) Boreč. K 1. červenci 1968 byla věznice zrušena. *Přehled vězeňských zařízení existujících na území Československa v letech 1948-1989* [online], [vid. 14. března 2018], dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0AsOR7wtQ2oJ:www.policie.cz/soubor/prehled-vezenskych-zarizeni-existujicich-na-uzemi-ceskoslovenska-v-letech-1948-1989-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

STS opět nedosahoval dostatečných výsledků při žňových pracích. Důvodem mělo být nasazení velkého množství zaměstnanců v živočišné výrobě, která byla pro farmu stěžejní. Vězni byli původně posláni na práce do jiné vesnice, nakonec ale MNV zjednalo nápravu a vězni se vrátili zpět na státní statek Malé Všelisy⁷⁸. Díky pomoci těchto vězňů byla dodávka obilovin podle zápisu splněna na 100 % a i nadále se předpokládalo stoprocentní plnění předepsaného dodávkového plánu. Rada MNV měla podle vlastního vyjádření plnění dodávek téměř dokonale pod kontrolou. Otázkou zůstává, jakým způsobem se jí dařilo mít nad vším „dokonalou“ kontrolu a nakolik k úspěšnému plnění dodávek napomáhalo zastrašování a domluvy rolníkům.

Přestože se ČSSS Malé Všelisy podle zápisů vždy orientoval spíše na chovatelství, vznik samostatné plemenářské farmy pro chov vepřů a selat je datován až rokem 1958. Podle vyjádření vedoucího státního statku Ladislava Špíny měla farma začít oficiálně působit 1. ledna 1958⁷⁹. Domnívám se, že k tomuto kroku došlo až v tomto roce, protože státní statek již zaměstnával dostatečné množství personálu, který bylo možné rozdělit na dvě samostatné farmy, aniž by museli přecházet z jednoho pracoviště na druhé podle aktuální potřeby.

Do roku 1963 plánovalo oddělení hned několik změn. Jednou z nich byl přechod farmy pouze na plemenářství a chovatelství, přičemž se měla věnovat hlavně chovu skotu a koní. Dále mělo oddělení provést rozbor půdy se zaměřením právě na chovatelství a postarat se o renovaci hlavního objektu statku⁸⁰. Nelze vyloučit, že statek nedosahoval v rostlinné výrobě tak dobrých výsledků, jak se rada MNV snažila predestřit, a proto se rozhodl změnit své zaměření na oblast, v níž byl úspěšnější.

⁷⁸ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. Č. 414, krt. Č. 104, zápis o zasedání MNV, 7. Listopadu 1957.

⁷⁹ Zda farma skutečně začala působit, není z dalších zápisů patrné. SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 12. prosince 1957.

⁸⁰ Tamtéž.

Tabulka 1: Plnění povinných dodávek za rok 1958 podle jednotlivých samostatně hospodařících zemědělců⁸¹:

jméno	----	vepřové	hovězí	mléko	vejce	zrniny	brambory
V. Němec	úkol	397	427	3 330	1 424	3 335	184
	dodáno	435	504	3 330	1 442	3 343	184
	STN	-----	1 923	4 804	----	----	-----
	předáno	38	77	----	18	8	----
Fr Miča	úkol	996	1 010	8 369	3 360	10 165	514
	dodáno	1 003	1 044	8 369	3 419	10 165	520
	STN	441	----	3 945	1 303	----	----
	předáno	7	34	----	59	----	6
K. Bečka	úkol	1 191	1 069	8 857	3 469	10 649	897
	dodáno	1 191	1 069	8 857	3 469	10 222	897
	STN	----	400	----	520	----	----
	dluh	----	----	----	----	427	----
J. Královec	úkol	146	150	1 281	552	792	36
	dodáno	148	180	1 281	552	796	36
	STN	----	----	----	521	----	----
	předáno	2	30	----	----	4	----
V. Miča	úkol	645	695	5 412	2 294	5 379	297
	dodáno	645	989	5 412	2 301	5 431	297
	STN	----	1 71	257	818	----	----
	předáno	----	294	----	7	52	----

Maso, brambory a obiloviny jsou uvedeny v metrických centech, mléko v litrech a vejce v kusech.

⁸¹ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 21. ledna 1959.

Tabulka 2: Průběh žňových prací v roce 1960⁸²:

druh	oseťá plocha	plán výroby	skutečnost	dodávka	průměr na 1 ha
pšenice	52 ha	1 820 q	2 047 q	1 600 q	40 q
ječmen ozimy	10 ha	310 q	321 q	300 q	31 q
pšenice jarní	9 ha	297 q	339 q	279 q	32 q
ječmen jarní	69 ha	2 030 q	1 966 q	1 450 q	33 q
oves	15 ha	495 q	645 q	-----	43 q
hrách	1,5 ha	20 q	40,5 q	-----	-----
mák	5 ha	50 q	8 q	78 q	-----
cukrovka	62 ha	22 940 q	-----	-----	-----
semenačka	8 ha	160 q	-----	-----	-----
sazečka	3 ha	300 q	-----	-----	-----
brambory	3 ha	520 q	-----	-----	-----
vojtěška	5 ha	5 q	-----	-----	-----
jetelové semeno	4 ha	4 q	-----	-----	-----
strnis. píce	38 ha	2 660 q	-----	-----	-----
siláž. kukuřice	17 ha	6 800 q	-----	-----	-----

3.3 Zabírání půdy a nucené nájmý

O nucených nájmeh se v obci mluvilo již od konce roku 1947, kdy si část obecního pole museli rozdělit do správy Adolf Šípek a Havlová⁸³. V tomto roce se ještě nejednalo o půdu, která by byla zabavená „kulakům“, ale o půdu, pro kterou neměla obec dostatečné využití, ale kterou bylo potřeba obhospodařovat. K zabírání soukromé („kulacké“) půdy se v obci začalo podle zápisů přistupovat až v roce 1953, kdy byla půda o výměře asi 17,50 ha odebrána Anně a Josefu

⁸² SOkA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 15. září 1960.

⁸³ Křestní jméno se nepodařilo dohledat. SOkA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 6. prosince 1947.

Šafařovským⁸⁴. Tato půda byla následně předána do nuceného nájmu⁸⁵ ČSSS Mladá Boleslav, načež měla být předána ČSSS Malé Všelisy⁸⁶. Tyto pozemky však podle ustanovení nesměla všeliská farma převzít dříve než 30. září 1953, což značně ztížilo situaci během jarních prací, kdy nemohla být půda obdělána⁸⁷, tudíž z ní nevzešel žádný výnos. Převzetí proběhlo podle zákona 55/47 v listopadu 1953⁸⁸. Domnívám se, že k prodlevě mezi zabráním půdy a jejím převzetím ČSSS Malé Všelisy došlo z důvodu nutnosti výpočtu nového množství povinných dodávek, který se s navýšením půdní výměry také zvýšil.

Nejednalo se o ojedinělý případ zabírání půdy. Dalšími velkostatkáři, kterých se tato praxe dotkla jakožto „nepřátel socialistické společnosti“ byli např. Marie Jíru nebo Cyril Papoušek⁸⁹. Půda některých z nich také připadla nejen do nuceného nájmu státního statku, ale také jiných soukromníků⁹⁰, kteří nebyli považováni za „kulaky“ nebo „společnosti nebezpečné jedince“.

Přestože ještě více než deset let po únorovém převratu existovala v Malých Všelisech možnost soukromého vlastnictví malé výměry půdy, začala se na konci roku 1959 řešit otázka definitivní likvidace obecního soukromého sektoru, která měla vést k celkovému sjednocení veškeré půdy ve vlastnictví soukromých zemědělců, a to k 1. lednu 1960. Spojení mělo proběhnout pod patronací státního statku, který by veškerou půdu převzal a začal spravovat.

⁸⁴ Půda jim byla zabavena jen dva měsíce předtím, než byl Josef Šafařovský odsouzen v rámci „Akce Kluky“ k 18 letům vězení.

⁸⁵ Nuceným nájmem je myšlena povinnost STS, nebo soukromé osoby přijmout do správy přidělený pozemek, aniž by se přihlíželo k tomu, zda o ni STS, nebo soukromá osoba mají zájem.

⁸⁶ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 10. března 1953.

⁸⁷ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 17. dubna 1953.

⁸⁸ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 2, zápis o zasedání MNV, 27. listopadu 1953.

⁸⁹ Oba byli starousedlíci, jejichž rodiny žili v Malých Všelisech již po několik generací.

⁹⁰ Např. půda Vojtěcha Slánského byla přidělena Václavu Němcovi, Václavu Míčovi a Františku Míčovi.

Rada MNV statku nabídla předání obecní půdy o celkové výměře 1,09 ha, jež dosud obhospodařovali někteří občané Malých Všelís, čímž měla jít patrně příkladem dosud soukromě hospodařícím zemědělcům, kteří se s odevzdáním vlastní půdy nemuseli vždy zcela ztotožňovat.

Jediným majetkem v rukou soukromé osoby zůstala půda J. Švermy ve správcovském držení J. Maška⁹¹. Přibližně jedna třetina hektaru půdy byla oplocena a posázena ovocnými stromy⁹², což patrně zapříčinilo to, že na ni nebylo nahlíženo jako na zemědělskou půdu.

3.4 Prohřešky a stížnosti

Již během druhé světové války byla patrná nenávist Čechů vůči Němcům jakožto národu, který v jejich očích zavinil několikaleté boje. Negativní poválečná prezentace Němců vrchními představiteli Československa ještě utužovala tuto nenávist vůči všemu německému v rámci tzv. kolektivní viny.

J. Jaroš⁹³, správce statku dr. Cyrila Papouška, byl údajně nahlášen Sboru národní bezpečnosti (SNB) za poslouchání německých písní a komunikaci v němčině⁹⁴. Výsledek šetření a případné potrestání však není v zápisech dochováno. Můžeme jen spekulovat o tom, zda se problém vyřešil pouze domluvou, nebo jestli byl Jaroš potrestán přísněji, a jaký vliv to mělo na jeho další život v obci a sousedské vztahy.

Problémy však nevystávaly jen v souvislosti s válkou, mnohdy se řešily sousedské spory, skrze něž si mohli jednotlivci vyřizovat své soukromé účty. Na červencové schůzi roku 1956 se řešila stížnost Františka Míči na kozy a ovce manželů Tymšových, R. Vonostránské, Fr. Jiřinského a B. Žulkovičové⁹⁵

⁹¹ Křestní jména výše zmiňovaných osob se nepodařilo dohledat.

⁹² SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 20. srpna 1959.

⁹³ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

⁹⁴ SOKA Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1, zápis o zasedání MNV, 20. listopadu 1947.

⁹⁵ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

z Velkých Všelís, které údajně v počtu 10-12 kusů působily škodu na bramborách a ovsu. Majitelé je podle Františka Míči nechávali volně pást.

Trestní komise a František Míča požadovali trest napomenutí, přičemž provinilci měli být upozorněni na fakt, že by příště mohlo dojít k pokutování ve výši 50 Kčs⁹⁶.

O problematice chovu domácího zvířectva se na schůzích MNV hovořilo poměrně často. Dokladem může být i zápis ze schůze konané 19. září 1957, kdy se diskutovalo o přestěhování občanů Szépa a Tótha do Pětikozel⁹⁷ a K. Janáka⁹⁸ do Borče. Všichni tři byli majiteli vepřů, jejichž převoz neměli administrativně podložený⁹⁹. Problém patrně vyvstal v momentě, kdy komisi provádějící soupis hospodářského zvířectva neodpovídalo jeho reálné množství s množstvím evidovaným. Zároveň se jednalo o dobytek, jehož maso nemohlo být započítáno do kontingentu povinných dodávek. Řešení tohoto případu se nedochovalo.

Veškerá evidence domácího zvířectva byla několikrát do roka hodnocena na základě soupisu hospodářského zvířectva a plnění povinných dodávek. Úkolem dvoučlenné soupisové komise bylo osobně obejít všechny soukromé zemědělce a chovatele a zaevidovat přesné množství zvířat, která doma chovají. Během jedné z dubnových pochůzek komise údajně objevila dva nenahlášené, ale vykrmované vepře o váze více než 100 kg u Jana Juhanáka. Ten argumentoval potřebou obživy pro svou početnou rodinu, k čemuž nebylo přihlédnuto, protože někteří z nich měli mít svůj vlastní příjem.

Rozhodnutí o osudu Jana Juhanáka a jeho dvou vepřů připadlo ČSSS a Závodnímu výboru Revolučního odborového hnutí (ZV ROH), přičemž byli oba vepři řádně přihlášení v evidenci MNV.

Později se navíc zjistilo, že jeden ze zaměstnanců ČSSS nahlásil držení

⁹⁶ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 14. července 1956.

⁹⁷ Ze zápisu je patrné, že ani rada neví jistě, zda se přestěhovali skutečně do této obce.

⁹⁸ Křestní jména se nepodařilo dohledat.

⁹⁹ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 3. října 1957.

jednoho vepře, který byl ve skutečnosti majetkem právě Jana Juhanáka. Mimo něj měl také více kusů drobného hospodářského zvířectva, než bylo povoleno. Jelikož rodina vlastnila automobil značky Spartak a téměř všichni její členové měli vlastní příjmy, nebylo na tuto záležitost pohlíženo jako na sociální případ. Rada MNV nedoporučila porážku druhého prasete, nýbrž navrhovala jeho prodání na státní nákup¹⁰⁰, čímž se procentuelně zvýšilo plnění povinných dodávek.

3.5 Vznik Jednotného zemědělského družstva Malé Všelisy

V komunistickém Československu existovala tzv. zemědělská družstva. Jednalo se o společenství zemědělců, kteří byli násilím přesvědčeni k odevzdání veškerého majetku včetně pozemků do společného hospodaření a vstupu do JZD.

Zemědělská družstva se vyznačovala například tím, že právo disponovat s pozemky měl pouze stát a předsedou družstva mohl být pouze člen KSČ, který plnil příkazy OV KSČ. Jedním z hlavních úkolů vedoucích představitelů ČSSS a JZD byl dohled nad podřízenými zaměstnanci. Podle Julia Ďuriše mělo dojít k „*výchově nových kádru-odborníků a politicky spolehlivých organizátorů*“, kteří by tento dozor vykonávali¹⁰¹.

Propagace družstevního zemědělství v Československu byla spuštěna na konci roku 1948, kdy začala být zdůrazňována jeho dlouholetá tradice, dobrovolný vstup do této organizace a ekonomické výhody pro všechny její členy. Častým argumentem byla také zvýšená schopnost zásobovat obyvatele měst, a to zejména díky vyšší produkci. Zákon o zemědělských družstvech č. 69/1949 Sb. byl přijat 23. února 1949¹⁰². Hlavní činností družstev mělo být scelování půdy,

¹⁰⁰ SOkA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 19. prosince 1959.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 226.

¹⁰² PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], str. 18, Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta,

mechanizace výroby, plnění zemědělských úkolů a povinných státních dodávek¹⁰³.

V obci Malé Všelisy se zástupci zemědělců požadujících založení JZD objevili až v roce 1958, tedy s téměř desetiletým zpožděním oproti jiným českým obcím. Obyvatelům Malých Všelís patrně vyhovovala možnost soukromého hospodaření a nepřikládali družstevnictví takovou váhu jako obyvatelé jiných obcí. Hospodařit chtěli prozatím na 39,24 ha zemědělské půdy, z níž 38,25 ha tvořila půda orná. Do JZD se přihlásilo 12 členů¹⁰⁴.

Rada neměla proti založení družstva žádných námitek, ale bylo potřeba projednání této věci se zástupci ONV Mladá Boleslav. Lze předpokládat, že ani ten nebyl proti, protože bylo v zájmu KSČ, aby se do JZD přihlásili i další dosud soukromě hospodařící zemědělci, aby bylo v obci vymýceno soukromnictví a aby se zapojila do socialistického a družstevního hospodaření¹⁰⁵.

Dlouholetý proces kolektivizace se uzavřel v roce 1960, kdy v ČSR existovalo celkem 10 815 JZD. Tento počet nebyl konečný, protože i nadále docházelo k jejich slučování, či začleňování do státních statků. Kromě půdy malých rolníků s výměrou do dvou hektarů, či rolníků hospodařících v horských oblastech, obdělávala družstva celkem 91 % celkové rozlohy zemědělské půdy.¹⁰⁶

Historický ústav, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

¹⁰³ PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace zemědělství na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno* [online], Brno, 2014, diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, [vid. 24. března 2018], dostupné z: https://is.muni.cz/th/273330/ff_m/Plny_text_prace.pdf.

¹⁰⁴ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 18. června 1959.

¹⁰⁵ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 18. června 1959.

¹⁰⁶ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část druhá, venkov*, str. 446, Praha, 2012.

3.6 Československý státní statek Malé Všelisy

Československý státní statek (ČSSS)¹⁰⁷ byl jednou ze státních institucí, v níž se shromažďovala půda zabavená, příp. jiným způsobem násilně získaná od soukromých zemědělců.

Jedním z hlavních úkolů vedoucích představitelů ČSSS a JZD byl dohled nad podřízenými zaměstnanci. Podle Julia Ďuriše mělo dojít k „*výchově nových kádrů-odborníků a politicky spolehlivých organizátorů*“, kteří by tento dozor vykonávali¹⁰⁸.

Po pomalém nástupu „Akce Kulak“¹⁰⁹ po vydání Směrnice tří ministrů v roce 1951 se začala řešit otázka, kdo převezme majetek zabavený odsouzeným velkostatkářům. Byly to právě státní statky a JZD, které měly o kvalitní „kulackou“ půdu a všechno hospodářské vybavení zájem, nicméně mnohé z nich nebyly schopné, a mnohdy ani ochotné, plnit vysoké výrobní a dodávkové úkoly, které byly pro „kulaky“, v rámci snahy je zlikvidovat, značně nadsazené a bez jakýchkoli úlev. V takové formě měly přecházet i na své nové majitele, jak to nařizoval obecní a okresní plán¹¹⁰.

Další problémy vyvstávaly s otázkou pracovního zařazení, možnosti školní docházky, ubytování apod. pro osoby přesunuté na státní statky a JZD, které nebyly schopné všechny tyto praktické záležitosti vyřizovat dostatečně rychle. Nezřídka se stávalo, že statek odmítl vystěhovalce přijmout, protože pro ně neměl pracovní zařazení. Některé rodiny se z těchto důvodů stěhovaly vícekrát¹¹¹. ČSSS Malé Všelisy se dlouhodobě potýkal s nedostatkem pracovních sil, a proto se ho tato problematika netýkala. Rodiny vystěhované do Malých Všelis měly jistotu, že je státní statek zaměstná buď v rostlinné, nebo v živočišné výrobě. Vzhledem k nedostatku zaměstnanců byli pracovníci často

¹⁰⁷ ČSSS byl v zápisech ze schůzí rady MNV nazýván také farmou.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 226.

¹⁰⁹ Více viz např. BLAŽEK, Petr - JECH, Karel - KUBÁLEK, Michal: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*, Praha, 2010.

¹¹⁰ JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*, str. 83-84. Praha, 2001.

¹¹¹ Tamtéž, str. 84.

překládání z jedné oblasti do druhé podle aktuální potřeby.

Častým jevem byl také nedostatek bytů státních statků, v nichž bydlely i rodiny pracující mimo zemědělskou výrobu. Řešením bylo buď jejich vystěhování, nebo výstavba nových ubytovacích kapacit, která však byla časově i finančně náročná. Stávající ubikace navíc nevyhovovaly hygienickým, zdravotním ani prostorovým potřebám jedinců. Bydlení v nich bývalo značně nedůstojné.

V rodinách mnohdy chyběli i jejich členové. Nejčastěji otcové-hospodáři, kteří si odpykávali i několikaleté tresty, nebo prácechopní synové, kteří byli umístěni do táborů nucených prací, příp. nastoupili nucenou vojenskou službu. Zařazení zbývajících členů rodiny pak ztěžoval také fakt, že podle státní politiky nesměli být zaměstnání v oborech sobě vlastních, aby se „nemohli mstít a na těchto úsecích škodit“.

Podobná podezření se vztahovala také na jedince pracující s mechanickými stroji. Jediné využití nacházeli ve výrobě, v níž se často příliš nevyznali, a pomocných pracích.

Postupem času se od těchto opatření ustoupilo. Vedení KSČ došlo k názoru, že znalostí „kulaků“ by mělo být patřičně využito a že i v ponižujících podmínkách by se měli snažit udržet si svou profesní pověst a čest¹¹².

Státní statek Malé Všelisy spadl až do roku 1948 pod ČSSS Bezno. Z důvodu vysokého počtu zaměstnanců byl ve výše zmíněném roce osamostatněn a získal vlastní vedení. Prvním vedoucím byl Antoš ze Sovinek, který funkci správce vykonával celkem dva roky. Po něm nastoupil Ladislav Špína. Ten se později stal jedním ze svědků v procesu Marie Jírů a spol. Byl to právě on, kdo udal ztráty na obilí a kvůli komu byly odsouzeny Marie Jírů a Josefa a Alena Pyšné¹¹³.

Vzhledem k jeho dobrým pracovním výsledkům byl po odchodu ředitele ČSSS Hildebranta¹¹⁴ tento post nabídnut právě Ladislavu Špínovi¹¹⁵. Všelišští

¹¹² JECH, Karel: *Soumrak sešského stavu 1945-1960*, str. 85, Praha, 2001.

¹¹³ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹¹⁴ Možnou variantou tohoto jména je Helebrand. Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

¹¹⁵ Post vedoucího ČSSS Malé Všelisy zastával od roku 1953.

komunisté však dospěli k závěru, že není na vykonávání této funkce dostatečně průbojný¹¹⁶, a tak na místo ředitele dosadili Volka¹¹⁷, který měl údajně styky na ministerstvu zemědělství v Praze¹¹⁸. Tyto styky napomohly založení obecního kravína.

Syn ministra zemědělství měl v té době studovat na České zemědělské univerzitě v Praze. Ve své diplomové práci se podle pamětníka zabýval budováním nového typu kravínů spočívajícím v roštovém ustájení krav. S uskutečněním výzkumu tohoto nového typu ustájení dobytka mu údajně vypomohl právě Volek, který měl k dispozici dostatečně velké prostory.

Nový styl ustájení však nebyl pro dobytek příliš vhodný. Krávy ležely na litinových roštech, které nemuseli zaměstnanci kravína měnit, starali se pouze o podestýlku umístěnou pod těmito rošty. Nevýhodou byl nicméně fakt, že krávy trpěly průvanem, který jim způsoboval tzv. plcha. Kravám nastydly všechny struky a následně přestaly produkovat mléko¹¹⁹.

V ČSSS Malé Všelisy bylo zaměstnáno celkem 64 lidí, přičemž „kulaků“ zde bylo hned několik (rodina přistěhovalců Pyšných, starousedlické rodiny Jírů, Šípků a Šafaříků). Z každé rodiny byli na statek zařazeni alespoň dva lidé. Někteří pracovali v živočišné, jiní v rostlinné výrobě¹²⁰.

Plat byl vypočítáván úkolově a závisel na druhu vykonávané práce, což způsobovalo, že každý zaměstnanec měl jiný měsíční příjem (např. Josefa Pyšná pracovala v kuchyni za měsíční plat 300-400 Kčs plus naturální dávky (ND), ostatní zaměstnanci měli průměrný hrubý plat 800-1400 Kčs plus ND)¹²¹.

¹¹⁶ Zřejmě se domnívali, že by nedokázal vhodně a účinně apelovat na rolníky, aby plnily předepsané dodávky.

¹¹⁷ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

¹¹⁸ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹¹⁹ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹²⁰ Často byli do živočišné výroby zařazováni ti „kulaci“, kteří se zabývali rostlinnou výrobou, a to z toho důvodu, aby nemohli nadále škodit tím, že budou schválně špatně vykonávat svou práci

¹²¹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, záznam výpovědi Ladislava Špíny, 2. října 1958.

4 Perzekuce občanů Malých Všelis

Nedílnou součástí procesu kolektivizace se staly i politické procesy a perzekuce, jejichž hlavním posláním bylo odstranění a diskreditace sedláků. Většinou se pozornost upínala na perzekuci osob v určité lokalitě (obci, či okrese), jen ojediněle byly tresty prezentovány celostátně¹²².

Již od podzimu roku 1948 měla KSČ celkem reálné představy o tom, jaké způsoby a metody omezování a zatlačování „kulaků“ do pozadí by mohly být účinné. Tyto postupy se staly základnou pro další, zpřísněné metody.

Na základě Ústavy ČSR z 9. května 1948 mohli jednotlivci i skupiny vlastnit soukromou půdu až do výměry 50 hektarů. Tento bod měl plnit úlohu záruky nedotknutelnosti osobního majetku, avšak již velice brzy začal být různými způsoby obcházen. Sám ministr zemědělství Július Ďuriš prohlásil, že není potřeba měnit ústavu, stačí zařídit, aby ji rolníci sami porušovali např. neodváděním dávek, za což jim mohla být uvalena sankce, zvýšeny splátky nebo odejmut příděl¹²³.

Zároveň nebyla půdní výměra jediným kritériem pro rozhodování o „kulackém“ původu. V některých případech byli za „vesnické boháče“ považováni i jedinci s mnohem menším vlastnictvím zemědělské půdy (např. jedinci s více než 8 ha v řepařské oblasti, 10 ha v obilnářské oblasti, 15 ha v píceňářské oblasti, či 12 ha půdy, na níž se pěstovaly brambory). Ještě menší výměra platila pro jedince, kteří vlastnili půdu a zároveň provozovali živnost, vlastnili speciální zemědělskou techniku nebo využívali námezdních sil¹²⁴.

Dále se mělo zabraňovat zcizování a scelování půdy, aby nemohlo docházet k přechodům z velkostatkářské kategorie mezi prostřední a malé rolníky. Scelování půdy se mělo stát výlučně „třídním“ nástrojem sloužícím k podpoře

¹²² Celostátní dosah měly např. Akce Babice a Akce Kluky.

¹²³ JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*, str. 113. Praha, 2001.

¹²⁴ ROKOSOVÁ, Šárka: Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem, in: *Securitas imperii 10*, str. 149. Praha: 2003.

malých a středních rolníků.

Dne 23. července 1947 byl vydán zákon, který zakazoval drobení půdy mezi členy rodiny, a byla stanovena minimální výměra vlastněné půdy, která zaručovala, že nebudou ubývat hospodářství, na něž by se vztahovaly pozemkové reformy apod.

V následném období měla vesnice projít přestavbou v socialistickém duchu. Malí a střední rolníci měli být vymaněni z vlivu velkostatkářů a ti měli být zcela izolováni.

Již od počátku kolektivizace byl proti velkorolníkům namířen scelovací zákon č. 46 (§ 94), který vešel v platnost 21. března 1948. Pro potřeby nově zakládáných JZD byla vlastníkům většího množství půdy tato půda zabavována, přičemž za ni měli obdržet adekvátní finanční náhradu, či jiné pozemky ve stejné kvalitě a o stejné rozloze. Zástupce generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) Josef Frank se však vyjádřil tak, že je možné se tomuto nařízení vyhnout, pokud rolník nebude stoprocentně plnit zadané úkoly. V takovém případě by na jeho majetek mohl být uvalen nucený pacht, příp. národní správa, a náhradní půda mohla být situována na okraji katastru, nebo být nekvalitní¹²⁵.

Za závažný časový moment lze považovat konec roku 1950, kdy pro plné rozvinutí již započaté politiky omezování a zatlačování „kulactva“ již byla k dispozici nejen potřebná legislativa, ale i nezbytné politické a mocenské prostředky.

Dne 25. října 1952 byl vydán tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 167 s názvem *Vysídlování rodinných celků odsouzených vesnickým boháčů – zahájení akce*. Obsahoval pouze následující dvě věty podepsané náměstkem ministra národní bezpečnosti plk. Jindřichem Kotalem: „*Vysídlování rodinných celků odsouzených vesnických boháčů prováděné v duchu tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti č. 27, které bylo v měsíci dubnu t. r. pozastaveno, bude s přihlédnutím k nově vytyčeným zásadám znovu zahájeno dnem 1. listopadu 1952.*“¹²⁶

¹²⁵ Tamtéž, str. 152.

¹²⁶ JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*, str. 113, Praha, 2001.

Bližší pokyny pro provádění akce vysídlování rodinných celků odsouzených vesnických boháčů měly být vydávány Správou nápravných zařízení Ministerstva národní bezpečnosti (MNB)¹²⁷ přímo Krajským správám StB – referentům pro mimořádná nápravná opatření (bývalý referent V).

Ještě před vydáním rozkazu byl proveden průzkum možných ubytovacích kapacit státních statků v krajích Olomouc, Ostrava, Ústí nad Labem, Liberec a Hradec Králové, přičemž bylo zaevidováno 115 vhodných ubytovacích jednotek. Odhadovalo se, že ke dni zahájení akce by toto číslo mohlo být ještě o mnoho vyšší.

Předpokládalo se, že prvními vystěhovanými budou ty rodinné celky, o jejichž přemístění je prvořadý politický zájem. Co se týče vysídlení ostatních rodin, počítala Správa nápravných zařízení MNB s dodržováním etapového postupu.

Uprostřed léta 1953 začaly centrálně vedené přesuny slábnout a dále se uskutečňovaly jen v rámci krajů a okresů, což vedlo k ukončení jejich centrálního sledování a evidence.

V této době byla prodloužena lhůta pro doručení výměru až na 48 hodin před samotným vystěhováním, což bylo „pro výkonné orgány nevítanou komplikací, neboť se stávalo, že někdo z postižené rodiny stihl předem dojet na místo určení a neprodleně uplatňovat na ONV námitky s odůvodněním, že příkázané bytové a pracovní podmínky jsou pro rodinu nepřijatelné a lidsky nedůstojné (zdravotně a hygienicky nevyhovující vybavení bytu, profesně neodpovídající pracovní zařazení, ztížené možnosti školní docházky dětí apod.).“¹²⁸

Výkonné orgány byly nespokojeny také s tím, že měly rodiny možnost během těchto dvou dnů poschovávat cennější majetek u svých příbuzných a známých s nadějí, že se na svou usedlost v budoucnu zase vrátí. Jako prevence měly sloužit soupisy majetku dotyčných rodin, a to jak věcí, které měly být zkonfiskovány, tak těch, které si rodina mohla ponechat¹²⁹.

¹²⁷ MNB se vydělilo z ministerstva vnitra v květnu 1950. KAPLAN Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, str. 98, Brno, 1999.

¹²⁸ Tamtéž, str. 121.

¹²⁹ Tamtéž.

Tabulka 3: Počet rodin vysídlených z jednotlivých krajů¹³⁰

Praha	102	Hradec Králové	39	Olomouc	18
Jihlava	96	Liberec	36	Prešov	15
Pardubice	90	Ostrava	32	Žilina	13
České Budějovice	72	Nitra	31	Gottwaldov (Zlín)	8
Banská Bystrice	59	Brno	30	Karlovy Vary	1
Plzeň	49	Bratislava	24		
Ústí nad Labem	42	Košice	20		

Tabulka 4: Rozmístění vysídlených rodin na státní statky podle krajů¹³¹

Praha	216	Pardubice	71	Ostrava	18
Olomouc	129	Hradec Králové	67	Nitra	18
Liberec	100	Jihlava	34	Bratislava	10
Ústí nad Labem	91	České Budějovice	23		

Odsouzeným sedlákům bylo zabaveno na 22 000 ha půdy. Většina připadla JZD, něco málo státním statkům a jen nepatrnou část si rozdělili samostatně hospodařící rolníci do nuceného nájmu.

Vystěhované rodiny se ocitly i v Malých Všelisech. V usedlosti rodiny Jírů bydlela rodina vystěhovaná z Moravy, o níž však nemáme podrobnější informace. Rodina Pyšných, o níž se zmiňujeme v další podkapitole, se nuceně stěhovala v lednu 1953 poté, co byli všichni její členové označeni za „kulaky“. Celkem se jednalo o čtyři osoby: otce Františka, matku Josefu, dceru Alenu a syna Františka¹³². Celá rodina se po výkonu trestu Josefy a Aleny mohla vrátit do rodné Korouhve u Poličky, což bylo velmi výjimečné. Někteří

¹³⁰ Tamtéž, str. 134.

¹³¹ Tamtéž, str. 135.

¹³² ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, výpověď Aleny Pyšné, 24. září 1958.

odsouzení měli po výkonu trestu výslovně zakázáno vrátit se do obce, v níž před zatčením bydleli, bez ohledu na to, zda v ní mají rodinu, nebo ne.

Otázkou také zůstává, z jakého důvodu nebyla vystěhována Marie Jírů a její rodina. Ti dokonce mohli zůstat na své usedlosti, kde však mohli obývat pouze dvě místnosti a kde neměli ani vlastní sociální zázemí¹³³.

V souvislosti s obcí Malé Všelisy byla nejvýznamnějším politickým procesem „Akce Kluky“, která překročila lokální kontext a hranice regionu. V tomto ohledu se jedná o významnou a raritní událost, jelikož většina obcí tak výraznou, celostátně prezentovanou kauzu nezažila.

4.1 Akce Kluky

Součástí procesu kolektivizace byly i politické procesy, které v případě „kulaků“ většinou nebyly prezentovány celostátně. Většina z „kulackých“ procesů nepřekročila rámec regionu, avšak jiné se staly celonárodně sledovanými a KSČ je využila jako odstrašující příklady dalším potenciálním nepřátelům komunistického režimu. Významným celostátním procesem v kontextu kolektivizace byl např. případ obce Babice¹³⁴, kde došlo k vraždě tří komunistických funkcionářů.

Rámec okresu překročila také „Akce Kluky“, v níž byl souzen a odsouzen také jeden ze všeliských rodáků Josef Šafařovský st. Jedná se o jeden z nejvýznamnějších procesů se zemědělci, který byl Krajským soudem v Liberci projednáván.

Případ byl rozdělen do tří procesů, a to Resler a spol., Nečadová a spol. a Vlasta a spol. Celkem bylo v rámci těchto procesů odsouzeno 36 osob, z nichž 24 lidí obdrželo trest odnětí svobody za velezradu (nad dvěma z nich byl vynesena rozsudek doživotního vězení).

Primárním záměrem „Akce Kluky“ nebylo odstranění domnělých, nebo

¹³³ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

¹³⁴ Více viz např. STEHLÍK, Michal: *Babické vraždy 1951*, Praha, 2016, nebo NAVARA, Luděk - KASÁČEK, Miroslav: *Mlynářů od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno, 2008.

skutečných odpůrců režimu. Prioritní byla konfiskace kvalitní půdy potrestaných zemědělců. Podle vyšetřovací zprávy Ministerstva vnitra z roku 1956, bylo odsouzeným zkonfiskováno 480 ha půdy.

Osoby zapletené do „Akce Kluky“ byly obviněny z držení většího množství zbraní a plánování atentátu na předsedu MO-KSČ Kluky. Pravdou bylo, že místní rolníci nesouhlasili s procesem kolektivizace a odmítali svůj majetek vložit do rukou státu.

Josef Šafařovský byl souzen hned v prvním procesu Resler a spol. Soud zasedal ve dnech 22. - 24. května 1953 v Lidových sadech v Liberci¹³⁵.

Podle syna Josefa Šafařovského, byl jeho otec zcela neviný. To však neměnilo nic na tom, že se celá rodina musela potýkat s nenávisť ze strany některých sousedů, kteří uvěřili komunistické propagandě tohoto procesu. Ve výloze jednoho z místních obchodů měla být dokonce vystavena podobizna Josefa Šafařovského st. s poukázáním na to, že je „kulak“.

Na dny, které strávil Josef Šafařovský st. ve vězení, vzpomíná jeho syn jen nerad, i když uznává, že se o sebe s matkou dokázali docela dobře postarat a nijak výrazně nestrádali¹³⁶. Časy to však podle jeho slov byly těžké, jelikož nebylo jednoduché vyrovnat se s nepřítomností otce a manžela¹³⁷.

Nejhorší období nastalo v momentě, kdy se začalo mluvit o trestu smrti pro Josefa Šafařovského¹³⁸. Ten naštěstí nepadl, ovšem trest odnětí svobody na 18 let za velezradu byl také citelný.

Již v roce 1956 bylo podle soudních spisů prováděno přešetření případu. Inspekce prokázala, že celý proces byl zinscenovaný. Skutečná rehabilitace vězňů ale probíhala až v roce 1968. Obnovené soudní řízení proběhlo 23. března na veřejném zasedání v Ústí nad Labem¹³⁹.

¹³⁵ MLÁDKOVÁ, Barbora: Akce Kluky v Libereckém kraji (Politický proces s kulaky v roce 1953), in: *Historie 2004*, str. 220-236, Brno, 2004.

¹³⁶ Těžká technika jim byla zabavena.

¹³⁷ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹³⁸ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹³⁹ MLÁDKOVÁ, Barbora: Akce Kluky v Libereckém kraji (Politický proces s kulaky v roce 1953), in: *Historie 2004*, str. 235, Brno, 2004.

Ani po propuštění z vězení se Josef Šafařovský nemohl vrátit do Malých Všelisk ke své rodině. V rámci trestu mu byl zakázán pobyt v rodné obci, v níž měl ženu a syna¹⁴⁰, což má na psychiku jedince i celé jeho rodiny velký vliv.

Vstup do obce mu byl umožněn až o několik let později. Zemřel pravděpodobně na konci 70. let¹⁴¹.

4.2 Marie Jírů a spol.

Zemědělci, političtí oponenti, duchovní, šlechta a další. Politické procesy 50. let 20. století byly charakteristické zejména tím, že se mohly dotknout kohokoli.

V rámci „Akce Kulak“, která propukla po vydání Směrnice tří ministrů, byla perzekuována spousta velkých i středních rolníků, nejčastěji za rozkrádání socialistického majetku, neplnění státních dodávek nebo neplnění ohlašovací povinnosti. Již od počátku bylo zřejmé, že se bude jednat o rozsáhlou akci, která postihne tisíce velkostatkářů a jejich rodin, a že se budou dít velké změny nejen v oblasti sociální a prostorové, ale také majetkové, kdy veškeré bohatství odsouzeného „kulaka“ bude propadat státu. Trestáni byli nejen vězením, ale také přesídlováním, zákazem pobytu apod. U Marie Jírů, Josefy Pyšné a Aleny Pyšné tomu nebylo jinak.

4.2.1 Marie Jírů

Marie Jírů, rozená Šípková, se narodila 21. srpna 1902 statkáři Václavu Šípkovi a jeho ženě Františce, rozené Lyskové. Václav Šípek byl starousedlíkem v obci Malé Všelisy, kam jeho rodina přišla nejspíš již v 16. století¹⁴² a kde vlastnil pozemek střední velikosti¹⁴³. Ten obdělával společně se svou ženou a dalšími třemi Mariinými sourozenci.

¹⁴⁰ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹⁴¹ Místo pobytu Josefa Šafařovského st. V době, kdy nemohl pobývat v Malých Všelisech, a datum návratu do obce se nepodařilo zjistit. Stejně tak přesné datum jeho smrti. Podle Radmily Macajové to muselo být na konci 70. let.

¹⁴² Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

¹⁴³ Přibližně 56 ha, část z toho byla pana Šípka, část zdělili po strýci pana Šípka.

V mládí se Marie zamilovala do Václava Jírů (narozen 5. února 1930), syna jiného všeliského statkáře Josefa Jírů¹⁴⁴, za kterého se později provdala. Společně zdědili statek s pozemky o velikosti přibližně 120 ha půdy, z níž jen třetina byla jejich vlastní, zbytek měli pronajatý.

Postupem let si Marie a Václav pořídili celkem tři děti. Nejstarší syn se jmenoval Ladislav, prostřední dcera nesla jméno Helena¹⁴⁵, nejmladší z dětí bylo pojmenováno po otci Václav. Jako malí nenavštěvovali školu v Malých Všelisech, jelikož byla katolická a Jírů byli evangelíci. Každý den proto dojížděli do vedlejší obce za vzděláním. V zimě zapřáhli za koně saně, v létě jezdili do školy s pomocí ovcí, které zapřáhli před vozík.¹⁴⁶

Václav Jírů byl prý v obci oblíbený a byl považován za ctihodného občana, o čemž svědčí také fakt, že poměrně dlouhou dobu zastával v obci funkci starosty. Údajně byl velice schopný a lidé ho měli rádi pro jeho spravedlnost a čestné jednání¹⁴⁷. Jan Macaj vypověděl, že těsně po 2. světové válce docházelo v okolních vesnicích k výpadům proti Němcům vracejícím se domů z fronty. Starosta obce Václav Jírů údajně jakékoli invectivy proti nim přísně zakázal. Malé Všelisy tak byly zřejmě jednou z mála vesnic, které se Němcům v rámci kolektivní viny nemstily¹⁴⁸.

Na svém statku s Marií zaměstnávali trvale tři deputátníky a dva kočí. Situaci rodiny zkomplikovala nenadálá smrt Václava Jírů v roce 1946. Po jeho smrti musela Marie sama vést hospodářství, s čímž jí pomáhal nejmladší syn Václav. Společnými silami obhospodařovali své pozemky a starali se o domácí zvířectvo, a to až do roku 1952, kdy jim byl statek s veškerým technickým zařízením na základě označení Jírů za „kulaky“ zkonfiskován a včleněn do Československého státního statku Malé Všelisy. Rodina nebyla vystěhována, obývat však mohla pouze dvě místnosti statku, jenž jim byl zabaven¹⁴⁹.

¹⁴⁴ Podle Jana Macaje přišla rodina Jírů do obce v průběhu 18. století.

¹⁴⁵ Provdala se do sousední obce Bezno za Václava Krejčíka.

¹⁴⁶ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹⁴⁷ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. 12. 2017, Malé Všelisy.

¹⁴⁸ Rozhovor s pamětníkem Janem Macajem, 20. 10. 2017, Liberec.

¹⁴⁹ Od roku 1960 byl statek využíván jako skladovací prostor pro obilí, které se do této doby

Postavení a situaci rodiny Jírů ilustruje na základě vzpomínky Jan Macaj, který uvádí jedno z vyjádření místních členů KSČ na adresu bývalých statkářů Jírů: „*Soudruhu, až dooráš tím naším traktorem to naše pole, tak ho odvez k nám do statku*“¹⁵⁰.

Od této doby byla Marie zaměstnána na státním statku jako dělnice v rostlinné výrobě společně se svým synem. Bylo vcelku ojedinělé, že byla ponechána v rostlinné výrobě, v níž se velice dobře vyzнала. Běžně se tak nedělo, protože to KSČ považovala za nebezpečné. „Kulaci“ mohli údajně škodit tím, že by své znalosti z dané oblasti využili proti zájmům kolektivizovaného zemědělství a ničili tak úrodu (např. sedlák, který pěstoval brambory, byl po zestátnění statku a pozemku přesunut na práci v živočišné výrobě, aby svými vědomostmi nemohl škodit ve výrobě rostlinné)¹⁵¹.

Krátce po startu druhé vlny „Akce Kulak“ v listopadu 1952 začalo docházet k protestům a stížnostem jednotlivých státních statků, které se dožadovaly změny znění Směrnice tří ministrů v oblasti finanční otázky. Výdaje spojené s přistěhovanými rodinami měly být hrazeny z jejich majetku, případně z výnosu propadlého jmění. V praxi toto nařízení příliš nefungovalo, a tak se státní statky domáhaly finanční pomoci státu¹⁵².

4.2.2 Obvinění

Na konci 50. let 20. století byl vedoucím ČSSS Malé Všelisy Ladislav Špína. Člověk, který podle pamětníka netoleroval sebemenší prohřešky. Na to doplatily také Marie Jírů a Josefa a Alena Pyšné¹⁵³.

Ladislav Špína údajně objevil ztráty nadměrného množství obilí, což nahlásil na patřičném místním národním výboru. Nepadla však žádná konkrétní jména.

Udání vedlo k tomu, že do obce přijelo několik vozů s příslušníky Veřejné bezpečnosti (VB), kteří začali prohledávat jednotlivá hospodářství. Nejvíce toho

nacházelo ve skladu, který byl příliš vlhký a měl nepříznivý dopad na kvalitu sklizené úrody.

¹⁵⁰ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

¹⁵¹ Tato tematika dále viz např. JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha, 2001.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. 12. 2017, Malé Všelisy.

našli u Marie Jírů¹⁵⁴. Vzhledem k tomu, že musela jakožto „kulačka“ odevzdat pole i hospodářství, dalo se očekávat, že bude jednou z obviněných¹⁵⁵.

Veřejná bezpečnost zatím proti ní začínala chystat postup. Jako první přišla na řadu domovní prohlídka. O tu zažádal dne 25. srpna 1958 podporučík (ppor.) Šindelář poručíka (por.) Hlaváčka, který mu ji schválil¹⁵⁶ a Šindelář se svým vyšetřovacím týmem mohl provést důkladnou kontrolu usedlosti Jírů. Stalo se tak 5. září 1958.

Během prohlídky byl podle soupisu zabavených věcí zjištěn následující stav obilí:

- „- 10 pytlů pšenice o váze 568 kg
- 2 pytle hrachové zadiny o váze 55 kg
- 3 pytle žita o váze 105 kg
- 1 pytel ječmene o váze 75 kg
- 1 pytel ječné zadiny o váze 76 kg“¹⁵⁷

Ještě téhož dne byl předán výkaz o správnosti výpočtů a o převzetí obilí do zástavy ONV¹⁵⁸ Malé Všelisy.¹⁵⁹ Obvinění padlo v listopadu 1958.

Marie Jírů od roku 1955 údajně zcizovala nadměrné množství obilí, kterým krmila své domácí zvířectvo, a vlastnila větší než dovolené množství slepic a dobytka, které nenahlásila na MNV¹⁶⁰.

Provinila se tím, že zcizovala a skupovala majetek v socialistickém vlastnictví za účelem nakládat s ním jako s vlastním a dále se na něm obohacovat¹⁶¹.

¹⁵⁴ Je velice pravděpodobné, že pokud by byl její manžel Václav na živu, byl by souzen on a nikoli jeho žena.

¹⁵⁵ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. 12. 2017, Malé Všelisy.

¹⁵⁶ Přesné datum schválení se bohužel nepodařilo dohledat.

¹⁵⁷ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, seznam dobrovolně vydaných - odňatých věcí, 5. září 1958.

¹⁵⁸ Obilí převzalo a potvrzení o převzetí vydalo Oddělení veřejné bezpečnosti.

¹⁵⁹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, výkaz o správnosti výpočtů, 5. září 1958.

¹⁶⁰ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, obžaloba Marie Jírů, 3. listopadu 1958.

¹⁶¹ Prodávala vejce slepic, které krmila údajně ukradenou pšenicí.

Můžeme se však domnívat, že neměla pocit, že státu něco zcizuje, naopak mohla být přesvědčená o tom, že bere ze svého, protože se obhospodařovala půda, která původně patřila jí a její rodině.

Tím spáchala trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245/1 a/ *trestního zákona* (tr. z.) a trestný čin spekulace podle § 134a *odst. 1 tr. z.*¹⁶²

Obvinění bylo odůvodněno tím, že během žní pracovala při mlátičce obilí a tím k němu měla velice dobrý přístup. Mohla si ho odnášet domů a krmit jím své hospodářské zvířectvo.¹⁶³

4.2.3 Obhajoba

Při výslechu bylo již od roku 1948 běžné užití tzv. výslechových plánů¹⁶⁴ u malých i velkých procesů. Návrh těchto plánů připravoval vyšetřovatel a schvaloval jeho nadřízený, u velkých případů byl přítomen také sovětský poradce. Plán obsahoval otázky, které měl vyšetřovatel pokládat, a odpovědi, které měl z vyslýchaných vynutit¹⁶⁵. Jen těžko si lze představit, jak takové výslechy probíhaly, když se mnozí obžalovaní nebyli po výslechu schopni ani podepsat pod vyšetřovací protokol¹⁶⁶.

Marie Jírů měla v tomto ohledu štěstí, jelikož byla souzena v roce, kdy se od takových výslechových praktik začalo upouštět¹⁶⁷. V jejím spise se žádný výslechový protokol nedochoval, k dispozici je pouze třístránkový zápis z výslechu, v němž žádné otázky přítomny nejsou.

Jelikož Marie Jírů nesouhlasila s obviněním, které proti ní bylo vzneseno,

¹⁶² ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, obžaloba Marie Jírů, 3. listopadu 1958.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tyto plány vznikaly podle sovětského vzoru.

¹⁶⁵ Mnohdy tyto výpovědi ani nevynucoval, pouze je zaznamenal do výslechového plánu a dal jej vyslýchanému podepsat.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 184.

¹⁶⁷ Výslechové protokoly se používaly pouze do roku 1952, kdy skončila činnost Státního soudu, který měl za úkol vyšetřovat trestné činy proti republice. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, str. 108, Brno, 1999.

využila možnosti obhajoby, kterou postavila na dvou svědcích, kteří jí měli dodat zásobu obilí. Jednalo se o Václava Krejčíka z Bezna a Františka Beneše z Bezna.

Zeť Marie Jírů Václav Krejčík skutečně uvedl, že své tchyni daroval více než šest pytlů pšenice a nespecifikované množství zadiny¹⁶⁸.

František Beneš také potvrdil, že Marii Jírů prodal pytel ječmene a pytel pšeničné zadiny, pro něž si přijel její nejmladší syn Václav. Podle Benešova odhadu přenechal Marii Jírů asi 150 kg obilí¹⁶⁹.

Hrachová zadina a žito měly pocházet ze starých zásob rodiny Jírů, což bylo u hrachu dobře obhajitelné, jelikož byl žlutý, ale na ČSSS měli hrách zelený, čímž obviněná také argumentovala.

Dohled nad zaměstnanci vykonával Ladislav Tleskal, jehož hlavním úkolem bylo hlídat, zda zaměstnanci nezcižují nějaké obilí. Při noční práci na toto měl dohlížet také vedoucí ČSSS Ladislav Špína, který ve své výpovědi uvádí, že o žádném rozkrádání nevěděl a že k tomu muselo dojít v době jeho a Tleskalovy nepřítomnosti¹⁷⁰.

V jednom ze zápisů ze shromáždění MNV v roce 1959 si však zaměstnanci STS stěžují na nedostatečný kontakt s vedoucím, kterého mnohdy nevidí po celý rok¹⁷¹. Je otázkou, zda se skutečně účastnil žňových prací, nebo zda tuto informaci uvedl jen proto, aby nebyl úřady popotahován za neplnění povinností vedoucího státního statku. Dále se zmiňuje o preventivních opatřeních, která zavedl již v předešlém roce 1957, která však podle jeho slov zřejmě nebyla příliš dobrá, jelikož nedosahovala žádných výsledků¹⁷². Ve své výpovědi bohužel neuvádí, o jaká opatření se jednalo.

¹⁶⁸ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, záznam výpovědi Jaroslava Krejčíka, 5. září 1958.

¹⁶⁹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, záznam výpovědi Františka Beneše, 8. října 1958.

¹⁷⁰ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, záznam výpovědi Ladislava Špíny, 2. října 1958.

¹⁷¹ SOKA Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104, zápis o zasedání MNV, 23. dubna 1959.

¹⁷² Tamtéž.

Další obvinění, kterému musela Marie Jírů čelit, bylo vlastnictví nadměrného množství hospodářského zvířectva. Na 2. pololetí roku 1955 nahlásila celkem 37 ks domácích zvířat a 1 prase. Podle směrnic ČSSS měla spotřeba jaderného krmiva pro takové množství zvířat činit 1096 kg, přičemž Marie Jírů obdržela na naturálních dávkách pouze 641 kg. K uspokojení základních potřeb zvířectva jí tedy chybělo 455 kg krmiva¹⁷³.

V 1. pololetí roku 1956 přihlásila 16 slepic a jedno prase. Spotřeba krmiva měla dosahovat 888 kg¹⁷⁴.

Na 1. pololetí roku 1957 nahlásila 41 ks domácího zvířectva a jedno prase. Směrnice spotřeba krmiva měla činit 2287 kg na celý rok. Na naturálních dávkách ale obdržela pouze 1288 kg jaderného krmiva, rozdíl tedy činil 999 kg¹⁷⁵.

Na 1. pololetí 1958 přihlásila 11 slepic a jedno prase. Spotřeba krmiva byla ČSSS stanovena na 798 kg. Na 2. pololetí pak přihlásila pouze 14 slepic a jedno prase, přičemž skutečný stav¹⁷⁶ údajně činil 38 slepic a jedno prase. Pro toto množství zvířectva by potřebovala 611 kg jaderného krmiva, čehož se jí nedostalo. Na naturálních dávkách obdržela pouze 354 kg krmiva¹⁷⁷.

Obvinění pracovalo s tezí, že si Marie Jírů byla dobře vědoma toho, že při těchto naturálních dávkách nemůže svá hospodářská zvířata dobře uživit, a tak zcizovala a skupovala obilí, aby jí vyšlo na podzimní a zimní krmení. Jedná se ovšem o celkem logické vysvětlení situace. Marie Jírů patrně jiná možnost nezbývala, pokud nechtěla, aby ji všechna domácí zvířata během zimy zemřela hladem, nebo pokud je nechtěla všechna zabít.

Sama Marie Jírů během výslechu přiznala, že si občas odnesla nějaké obilí domů, přičemž se ale mělo jednat pouze o smetky, které zbyly pod mlátičkou po dokončení práce, a vždy si brala jen tolik, kolik se jí vešlo do zástěry. Podle

¹⁷³ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, obžaloba Marie Jírů, 3. listopadu 1958.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Spočítáno vykonavateli domovní prohlídky.

¹⁷⁷ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, obžaloba Marie Jírů, 3. listopadu 1958.

obviněné se mohlo jednat o obilí o hmotnosti půl až 1 kg.

Jelikož se obilí, které během práce napadalo pod mlátičku, dále nezpracovávalo, nýbrž se využívalo jako krmivo pro dobytek, můžeme se domnívat, že Marie Jírů nebyla jediným člověkem, který si ze statku odnášel tyto smetky pro své vlastní potřeby¹⁷⁸.

Na svou obhajobu Marie Jírů dále vypověděla, že žila v domnění, že dovolené množství na jednu osobu je 12 ks slepic a jedno prase. Dále pak, že přihlásila menší množství slepic, než skutečně měla, z důvodu jejich přirozeného úbytku, resp. úmrtí drůbeže¹⁷⁹.

Udala, že z celkového množství 38 ks slepic je 17 kuřat, kterých ale nahlásila pouze deset, protože v tu dobu již věděla, že sedm jich bude zabíjet¹⁸⁰.

Přiznala také, že prodávala vejce, a to na státní nákup. Pro ověření byl vyžádán výtah prodeje vajec od výkupníka při ONV v Mladé Boleslavi, z něž bylo zjištěno, že v roce 1956 dodala 959 ks vajec, v roce 1957 834 ks a v roce 1953 dokonce 1009 ks vajec, což se zdálo jako veliké množství. Sama Marie Jírů tvrdila, že prodávala přibližně 200 ks a že se patrně jedná o mýlku¹⁸¹, neboť v Malých Všelisech v té době žily hned dvě Marie Jírů¹⁸².

Bohužel nemohla nijak doložit množství dodaných vajec, jelikož se nejednalo o předepsanou dodávku a ona si tak neschovávala potvrzení o převzetí.

Pro ověření výpovědi Marie Jírů se vyšetřovatelé znovu obrátili na výkupníka ONV Mladá Boleslav, ale zjistili, že jen asi ve dvou případech byly od sebe Marie Jírů odlišeny poznámkou starší (st.) a mladší (ml.). Jinak nebylo možné dohledat, která Marie Jírů vejce odevzdala.

Na základě toho bylo požadováno, aby výkupník v Malých Všelisech potvrdil, že obviněná Marie Jírů z č. p. 1 dodala v roce 1958 651 ks vajec. Tento počet byl

¹⁷⁸ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹⁷⁹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, záznam výpovědi Marie Jírů, 3. října 1958.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Jedna žila v čísle popisném 32, zatímco obviněná Marie Jírů byla z č. p. 1.

považován za správný¹⁸³.

V závěru své obhajoby Marie Jírů popřela, že by v minulých letech nějaké obilí zcizovala. Podle své výpovědi k tomu neměla žádný důvod, neboť jí naturální dávky k nakrmení zvířat stačily.

Návrh na obvinění Marie Jírů pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245/1a tr. z., spekulace podle § 134a/1 tr. z. a neplnění oznamovací povinnosti podle § 93 tr. z. podal 16. října 1958 vyšetřovatel ppor. Šindelář. Následně ho schválil náčelník VB por. Hlaváček.

Pracovníci justice přebírali dokumenty nashromážděné proti obžalovaným z rukou StB a často slepě věřili tomu, že obvinění skutečně spáchali zločin proti státu a nesou na svých bedrech těžkou vinu. Například státní prokurátor¹⁸⁴ A. Mykiska v dubnu 1956 prohlásil: *„My jsme všichni přejímali materiál ze Státní bezpečnosti, stavěli jsme se za něj a říkali jsme shodně se Státní bezpečností: tohle je reakcionář, toho musíme natříť. Bylo to tak... Všichni byli překvapeni, ať pracovali v justici nebo mimo, nad tím, že na všech procesech se obvinění doznávají. Soudruzi, z počátku jsme tomu skutečně věřili. Prokuratura byla ze strany některých orgánů Státní bezpečnosti podváděna a my jsme tu linku bezpečnostní přejímali a tím jsme pomáhali bezpečnosti rozhodovat. My jsme k tomu přísluhovali...“*¹⁸⁵ Otázkou zůstává, zda je skutečně možné, aby tolik lidí, kolik jich v justici v celém Československu pracovalo, nemělo ani tušení o praktikách StB, a aby nikomu z nich nebylo podezřelé, že nikdo z obviněných není nevinný, ba naopak, že se všichni ke svým prohřeškům proti státu a zákonu dobrovolně doznávají.

¹⁸³ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, č.j. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13, obžaloba Marie Jírů, 3. listopadu 1958.

¹⁸⁴ Prokurátor byl podřízen ministru spravedlnosti a zastupoval vládní zájmy a stanoviska. KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, str. 103, Brno, 1999.

¹⁸⁵ KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, str. 196, Brno: 2001.

4.3 Rodina Pyšných

Až do roku 1953 si v obci Korouhev u Poličky na Pardubicku spokojeně žila rodina Pyšných sestávající z otce Františka, matky Josefy, dcery Aleny a syna Františka.

Jako spousta jiných majetných sedláků, byli s výměrou půdy přesahující 20 ha v roce 1952 označeni za „kulaky“. Současně se František Pyšný potýkal s nenávisť ze strany korouhevských spoluobčanů, kteří ho obvinili z černého obchodu. Můžeme se jen domnívat, o jaký obchod se jednalo. Jako pravděpodobné se jeví prodávání vlastních zemědělských výrobků, jejichž volný prodej byl ze zákona zakázán¹⁸⁶. Jeho žena Josefa uvádí, že pobyl ve vězení 9 měsíců, ale údajně netušila, za co byl odsouzen¹⁸⁷. Pravděpodobně to bylo právě za tento černý obchod.

Následně byla celá jeho rodina v rámci „Akce Kulak“ vystěhována ze svého rodného okresu do Malých Všelís¹⁸⁸. Zde pracovali na státním statku v rostlinné výrobě stejně jako Marie Jírů¹⁸⁹.

Jako podivín byl František Pyšný údajně vnímán i obyvateli Malých Všelís. Po každé výplatě se prý celá rodina uzamkla doma a nikdo nevěděl, co se za zamčenými dveřmi děje¹⁹⁰. Z psychologického hlediska je možná vnímat podivínské chování jako následek ztráty majetku, nuceného opuštění rodného domu a obce a později také odsouzení dvou členů rodiny.

4.3.1 Josefa a Alena Pyšné

Josefa Pyšná se narodila 30. prosince 1903 v Bystrém u Poličky Františkovi

¹⁸⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav: Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci, in: ROKOSKÝ, Jaroslav - SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, Praha, 2013.

¹⁸⁷ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, výpověď Aleny Pyšné, 24. září 1958.

¹⁸⁸ Jméno Františka Pyšného je uvedeno také v seznamu vystěhovaných osob v monografii Miloslava Růžičky *Vyhnanci II: Akce „Kulak“*. RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci II: Akce „Kulak“*, str. 400, Havlíčkův Brod, 2011.

¹⁸⁹ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

¹⁹⁰ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

a Josefě Kuklovým. Celkem měla šest sourozenců.

Jako dítě chodila do obecné školy v Bystrém u Poličky, později navštěvovala i měšťanskou školu ve stejné obci. Po ukončení studií zůstala pracovat na rodném hospodářství, a to až do roku 1933, kdy se provdala za Františka Pyšného a nastěhovala se na jeho statek, který společně obhospodařovali až do roku 1952, kdy jim byl zkonfiskován a včleněn do JZD v Bystrém u Poličky.

Na rodném statku, k němuž náleželo přibližně 35 ha půdy, zůstal s rodiči pouze Josefín bratr Jan.

František a Josefa Pyšní měli dvě děti. Starší Alena se narodila 9. srpna 1934, mladší František přišel na svět v roce 1936.

Obecnou školu Alena vychodila v rodné obci, poté navštěvovala po dobu čtyř let měšťanskou školu v Poličce. Po ukončení studií zůstala pracovat na rodném statku, který Pyšným patřil až do roku 1952, kdy byl včleněn do JZD v Bystrém u Poličky. Během této doby byl František Pyšný st. 9 měsíců ve vězení a následně byla celá rodina v rámci „Akce Kulak“ 29. ledna 1953 přesunuta do obce Malé Všelisy na Mladoboleslavsku, kde jim byl přidělen dům č. p. 15¹⁹¹. Na místním státním statku všichni pracovali jako zemědělstí dělníci.

Od ledna 1953 do května roku 1955 vykonávala Alena Pyšná na státním statku Malé Všelisy funkci státní dělnice společně se svou matkou¹⁹². V květnu 1955 dlouhodobě onemocněla a musela být hospitalizována na plicním oddělení nemocnice v Mladé Boleslavi, kde se léčila přibližně dva týdny. V ambulantní péči plicního oddělení byla až do srpna 1955.

Poté, co mohla znovu nastoupit do zaměstnání, byla zařazena na polní práce, které vykonávala až do 4. prosince t. r., kdy byla přesunuta na výpomoc do kuchyně při ČSSS Malé Všelisy, kde pobírala plat 500 Kčs měsíčně. Protože však nebyla schopna tuto práci plnohodnotně vykonávat¹⁹³, nastoupila na její

¹⁹¹ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Malé Všelisy.

¹⁹² Josefa Pyšná začala mít v přibližně stejnou dobu také zdravotní problémy a nebyla schopna tuto práci vykonávat. Byla proto přeřazena na práci k telatům a později na jaře 1956 nahradila svou dceru v kuchyni, kde pracovala i v době, kdy byla obviněna z rozkrádání socialistického majetku a neplnění oznamovací povinnosti.

¹⁹³ Důvody neschopnosti výkonu práce v kuchyni nejsou ve spisu uvedeny. Pravděpodobně se

místo na jaře 1956 její matka Josefa a Alena se vrátila na pole, kde pracovala až do doby, kdy byla obviněna, za průměrnou mzdu 400 Kčs měsíčně plus naturální dávky ve výši 1 kg obilí denně.

V roce 1958 doložila naturální dávky v následujícím množství: 18. ledna 50 kg šrotu a 50 kg pšenice, 7. května 50 kg šrotu a 50 kg zrní ovsa, 24. července 60 kg zrní ječmene a 28. srpna 50 kg šrotu¹⁹⁴.

V době žní v roce 1958 byla Alena požádána vedoucím ČSSS Malé Všelisy Ladislavem Špínou, aby nastoupila na práce při mlátičce obilí, což Alena zprvu odmítala, protože neměla s tímto strojem žádné zkušenosti, ale nakonec byla z nedostatku pracovních sil nucena na práci nastoupit. Pracovala zde přibližně po dobu jednoho měsíce.

Její dalším úkolem bylo nakládání obilí na vozy. Práce probíhala na směny, a to od 7.00 do 11.00 hodin, poté od 13:00 do 18:00 hodin a podle potřeby také od 19:30 hodin¹⁹⁵.

4.3.2 Obhajoba

Podle výpovědi využila Alena při zaměstnání u mlátičky příležitosti a odnesla si domů v zástěře obilí spadané pod mlátičku. Podle jejích slov se mohlo jednat o přibližně 2 kg zrní, nejčastěji pšenici, míchanici a ječmen.

Jak zdůrazňuje ona i její matka, nikdy dříve nic neodnesla, protože k tomu ani neměla příležitost.

Josefa ve své výpovědi zdůrazňuje, že nikdy žádné obilí nezcozila, protože k němu neměla v práci přístup. Potvrdila však, že věděla o tom, že Alena nosila domů z práce v zástěře obilí. Toto obilí potom doma ukládaly na zimu, aby měly do zásoby krmivo pro hospodářská zvířata, která rodina vlastnila. Jednalo se o 8 slepic, 1 kohouta, 7 kuřat, 8 hus a 1 prase¹⁹⁶.

jednalo o pozůstatky plicních problémů.

¹⁹⁴ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, výpověď Aleny Pyšné, 3. října 1958.

¹⁹⁵ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, výpověď Aleny Pyšné, 24. září 1958.

¹⁹⁶ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13,

Josefa Pyšná ve své výpovědi potvrdila, že obilí, které bylo v č. p. 15 během domovní prohlídky¹⁹⁷ dne 5. září 1958 nalezeno por. Hlaváčkem a ppor. Tikalem bylo ještě z naturálních dávek, ale bylo mezi ním i obilí, které přinesla domů Alena Pyšná. Podle Josefiny výpovědi mohla její dcera přinést domů asi 2 q obilí různého druhu. František Pyšný st. uvedl, že se jednalo o obilí, které Aleně daly její spolupracovnice, jejichž jména údajně neznal¹⁹⁸. Všechno nalezené obilí bylo Pyšným zabaveno. Jednalo se o 2 pytle pšenice o váze 77 kg, 3 pytle ječmene o váze 128 kg a 1 pytel míchanice o váze 32 kg. Celkem bylo tedy zabaveno 237 kg obilí¹⁹⁹.

Co se týče nahlášeného množství hospodářského zvířectva, uvedla starší Pyšná, která se o toto v rodině starala, že nahlašovali každý rok jeho správné a pravdivé množství. Tvrdila, že stav drůbeže nahlášený k 1. červenci 1958 byl správný a odpovídal skutečnému množství zvířectva, které vlastnili. Rozdíl nastal ve chvíli, kdy se později v červenci vylíhla další kuřata, která logicky nemohla být k 1. červenci přihlášena.

K 1. říjnu t. r. se nahlásilo pouze prase. Ve vyšetřovacím spise je po domovní prohlídce uveden následující stav domácího zvířectva: 27 slepic, 1 krůta, 10 hus a 1 prase.

Vzhledem k tomu, že Pyšní nevlastnili v Malých Všelisech žádnou půdu, neměli předepsanou žádnou dodávkovou povinnost. Dodávali pouze vejce na volný trh. Josefa ve své výpovědi nejprve udala, že dodali asi 120 ks vajec, později svou výpověď opravila na polovinu, tedy asi 60 ks vajec.

Vzhledem k tomu, že bratr Aleny Pyšné musel odejít na vojnu a z rodiny pracovalo na státním statku o jednoho člověka méně, snížili se jim také naturální dávky obilí.

výpověď Aleny Pyšné, 3. října 1958.

¹⁹⁷ Žádost o vylustrování byla podána 25. září (patrně se jedná o překlep a o vylustrování bylo zažádáno 25. srpna stejně jako u Marie Jírů, jejíž domovní prohlídka proběhla také 5. září) ppor. Šindelářem a schválena por. Hlaváčkem. Důvodem bylo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245/1 tr. z.

¹⁹⁸ Alena ani Josefa Pyšné se ve svých výpovědích nezmiňují o nikom, kdo měl Aleně obilí dát.

¹⁹⁹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, seznam odňatých věcí, 5. září 1958.

Josefa uvádí, že dokud pracovali čtyři, měli dávky dostatečně velké a bez problémů s nimi vycházeli. Přes léto téměř žádné obilí nespotřebovali, neboť nechávali zvířata, aby se o obživu postarala sama. Až do této doby tedy údajně s obilím vycházeli, ale v roce 1958 jim byly dávky sníženy na pouhých 30 kg, s čímž již nebyli schopni vyjít, a tak byla Alena nucena přinášet domů smetky zpod mlátičky.

Na konci své výpovědi Josefa zdůraznila, že k odnášení obilí skutečně docházelo teprve letos a že se to nebude víckrát opakovat.

Z přehledu stavu domácího zvířectva a spotřeby jaderných krmiv u Aleny a Josefy Pyšných jsou zřejmé následující údaje: ve 2. polovině roku 1955 činila spotřeba krmiva celkem asi 870 kg, v 1. polovině roku 1956 to bylo 1 113 kg, ve 2. polovině t. r. 1 038 kg, v 1. polovině roku 1957 893 kg, ve 2. polovině t. r. 1 211 kg, v 1. polovině roku 1958 1 030 kg a ve 2. polovině t. r. 1 035 kg. Vypočtené dávky pro jednotlivá období měly pokrýt reálnou spotřebu krmiva s poměrně značným zbytkem.

Na 2. pololetí roku 1955 měli Pyšní na naturálních dávkách údajně obdržet 3 160 kg obilí a brambor, přičemž spotřeba za 2. pololetí měla činit 870 kg. K dobru tak mělo Pyšným podle provedených výpočtů zůstat asi 730 kg.

Pro rok 1956 činily dávky 2 598 kg obilí a brambory, přičemž roční spotřeba měla čítat 5 151 kg se zbytkem 447 kg pro další využití.

V roce 1957 měli Pyšní obdržet 2 184 kg dávek, z nichž měli spotřebovat 2 104 kg se zbytkem 80 kg pro další využití²⁰⁰.

Alena a Josefa Pyšné byly obviněny z rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245/1c tr. z. a Josefa také z nesplnění oznamovací povinnosti podle § 93 tr. z. *správního*.

Usnesení o vznesení obvinění bylo oznámeno dne 26. září 1958. Seznámení obou obviněných s obsahem vyšetřovacího spisu proběhlo v budově SNB v Mladé Boleslavi 13. října 1958. Ani jedna z obviněných si nevyžádala obhájce. Proti usnesení OMV, odd. VB v Mladé Boleslavi ze dne 24. září 1958, kterým bylo proti Aleně a Josefě Pyšným zahájeno vyšetřování, podaly obviněné

²⁰⁰ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch- 7, inv. j. 13, porovnání dávek obdržených a vypočtených v případě Aleny a Josefy Pyšných.

stížnost²⁰¹. Ta však byla 2. října t. r. zamítnuta okresním prokurátorem JUDr. Vladimírem Procházkou jako neodůvodněná²⁰².

4.4 Rozsudek Lidového soudu

Lidový soud zasedal ve věci obvinění Marie Jírů, Aleny Pyšné a Josefy Pyšné dne 25. listopadu 1958 a sestával z předsedy promovaného právníka Antonína Josky a soudců z lidu Jaroslava Fadrhonce a Josefa Bartoníčka.

Soudci z lidu představovali politickou součást senátu, přičemž tvořili jeho největší část. Z počátku byla problematická jejich třídní nevyhraněnost, která se u nich spolu s „třídním instinktem“ vyžadovala, a pasivní přístup k jednotlivým případům. Situaci příliš neměnilo ani odborné školení organizované soudy a vydávání časopisu *Soudce z lidu*. K prvním změnám začalo docházet v roce 1951, kdy byli více dosazováni funkcionáři „lidové správy, hospodářství a strany“²⁰³.

Před samotným procesem měl prokurátor, příp. vyšetřovatel případu za úkol odevzdat bezpečnostní komisi KSČ návrh politické koncepce, „*seznam obžalovaných a jejich trestných činů a doporučené tresty. Dále návrh obsahoval organizaci soudního přelíčení, místo konání, délku jeho trvání, jména soudců, prokurátora, obhájců, někdy i svědků, výběr diváků a způsob propagace*“²⁰⁴.“ Koncepce musela být komunistickým vedením schválena a poté již nebylo možné její závěry měnit²⁰⁵. V případě Marie Jírů a spol. se však žádné takové dokumenty nedochovaly. Můžeme se jen domnívat, zda byly záměrně zničeny, nebo zda se jednalo o proces, během něhož nebyl takový postup uplatněn.

²⁰¹ Konkrétní znění podané stížnosti se ve spisu nedochovalo.

²⁰² ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, usnesení proti stížnosti, 2. října 1958

²⁰³ KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, str. 104, Brno, 1999.

²⁰⁴ KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, str. 169, Brno, 2001.

²⁰⁵ Tamtéž, str. 171.

Vedle těchto bezpečnostních komisí byly ustavovány také komise příležitostné. Ty vznikaly z určení komunistických orgánů, ministerstva spravedlnosti, nebo ministerstva nadřízeného StB. Jejich hlavním úkolem bylo zajišťování konkrétních úkolů při přípravách jednotlivých procesů (např. úpravy obžaloby). Důležité je také zmínit fakt, že tyto komise zanikly již v roce 1951. Případu Marie Jírů a spol. se tedy již taková komise nevěnovala. Nahradilo je komunistické vedení dané obce, v krajích a okresech se potom konaly před významnými politickými procesy speciální porady²⁰⁶.

Mimo všechny tyto stanovené komise byly do procesů často vtaženy také místní komunistické organizace. Mezi jejich členy si StB vyhledávala informátory, kteří je informovali o činnosti jednotlivých obžalovaných²⁰⁷.

V roce 1949 se státní prokuratura dostala více do područí ministerstva spravedlnosti, a to zejména kvůli tzv. „zprávové a zpravovací povinnosti“ podle zákona 231/1948 Sb. týkající se všech případů, kterými se prokuratura zabývala²⁰⁸. Později, v roce 1969, došla Generální prokuratura na základě studií vlastní činnosti k závěru, že podřízení státní prokuratury ministerstvu spravedlnosti proběhlo zcela nezákonně. Státní prokuratura byla v roce 1953 zrušena a nahrazena mechanismem Generálních a státních prokuratur, přičemž některé její úkoly byly ponechány v pravomoci ministerstva spravedlnosti²⁰⁹.

Před vstupem do soudní místnosti byly tři obviněné ženy zesměšněny nápisem „Sedlákům vstup zakázán“, vylepeným na dveřích²¹⁰ s propagandistickým cílem poukázat na to, kdo je souzen.

Nad Marií Jírů, Josefou Pyšnou a Alenou Pyšnou vynesl Lidový soud v Mladé Boleslavi rozsudek dne 25. listopadu 1958²¹¹.

Obžalovaná Josefa Pyšná byla uznána vinnou přestupkem ochrany živočišné

²⁰⁶ Tamtéž, str. 170.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž, str. 199.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 200.

²¹⁰ Rozhovor s Janem Macajem 20. října 2017, Liberec.

²¹¹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, Rozsudek jménem republiky, 25. listopadu 1958.

výroby podle § 98 tr. z., jehož se dopustila tím, že od r. 1955 v Malých Všelisech při soupisu hospodářského zvířectva hlásila MNV nižší stav drůbeže, než ve skutečnosti měla, čímž nesplnila svou povinnost v živočišné výrobě. Za tento přestupek a za trestný čin rozkrádání socialistického majetku podle § 245/1c tr. z. jí byl vzhledem k § 22 tr. z. uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání sedmi měsíců nepodmíněně²¹².

Trest ve stejné výši byl uložen také její dceři Aleně Pyšné, opět podle § 245/1c tr. z. Byl však odložen na zkušební dobu tři let.

Marie Jírů byla také odsouzena na sedm měsíců nepodmíněně podle § 245/1a tr. z. a za trestný čin spekulace podle § 134a/1 tr. z. Lze předpokládat, že v případě, že by stále žil Václav Jírů st., byl by souzen on a nikoli jeho žena. Při výběru trestů bylo přihlédnuto také ke „stupni společenské nebezpečnosti“ jejich jednání s ohledem na § 17 a 19 tr. z., přičemž jejich „společenská nebezpečnost jest značná a je dána tím, že vede ke snížení výnosu práce za celý rok a zvláště na okrese Mladá Boleslav je značná, uvážíme-li, že na Mladoboleslavsku výkupní plán vůbec nesplnily.“²¹³

4.5 Rozsudek odvolací soudu

Proti závěrům lidového soudu podal odvolání okresní prokurátor²¹⁴, jemuž se tresty zdály příliš nízké vzhledem k míře „společenské nebezpečnosti“ obžalovaných. Zároveň požadoval pro Alenu Pyšnou trest nepodmíněný²¹⁵.

Ve spoustě případů podávali odvolání také sami obvinění. Často jim však nebylo nic platné, jelikož odvolací soud buď prohlásil jejich rozsudky za naprosto odpovídající, nebo jejich tresty ještě zvýšil, a to přesně podle předem

²¹² Tamtéž.

²¹³ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, rozsudek jménem republiky, 25. listopad 1958.

²¹⁴ Jméno prokurátora bohužel není v dostupných spisech uvedeno.

²¹⁵ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, rozsudek jménem republiky, 29. prosince 1958.

stanoveného schématu komunistických institucí či útvarů ministerstva spravedlnosti²¹⁶.

Krajský soud v Praze zasedl k odvolacímu řízení dne 29. prosince 1958. Skládal se z nechvalně proslulého soudního předsedy²¹⁷ Dr. Vojtěcha Rudého²¹⁸, soudců Dr. Jaroslava Králíka²¹⁹ a Dr. Vladimíra Podčepického²²⁰ a soudců z lidu Boženy Hlávkové a Jaroslava Běliny. Ti se rozhodli upravit závěry lidového soudu, který podle nich sice správně prošetřil situaci, ale již neodhadl míru „společenské nebezpečnosti“ všech oblažovaných.

Trest Josefy Pyšné a Marie Jírů zůstal nezměněn. Výše trestu sedm měsíců se zdála odpovídající dané situaci a možnosti jejich nápravy.

Alena Pyšná, jejíž trest byl původně podmíněný, byla však odvolacím soudem poslána za mříže jako „nebezpečný a nepohodlný živel“.²²¹

Svůj trest si odpykaly v pražské pankrácké věznici, kde byly jako spousty jiných vězeňkyň zařazovány na práce na poli²²².

Život ve vězení nebyl vůbec jednoduchý. I v zimních měsících nosili vězeňkyně často jen lehké letní oblečení, za „neposlušné“ chování byly zavírány do temnic apod. To vše se mohlo dlouhodobě podepsat na jejich fyzickém i psychickém

²¹⁶ KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, str. 203, Brno, 2001.

²¹⁷ Tamtéž, str. 196.

²¹⁸ Dr. Vojtěch Rudý (původním jménem Benjamin Roth) vykonával v letech 1950-1952 funkci soudce Státního soudu v Praze. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II*, str. 55, Praha, 2004. Podle hodnocení a kritiky činnosti Státního soudu pracoval jeho senát velice uspokojivě. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl I*, str. 126, Praha, 2003.

²¹⁹ Dr. Jaroslav Králík nebyl v publikaci *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech* dohledán.

²²⁰ Dr. Vladimír Podčepický vykonával v letech 1950 až 1952 funkci soudce Státního soudu v Praze. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II*, str. 55, Praha, 2004.

²²¹ ABS Praha, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13, rozsudek jménem republiky, 29. prosince 1958.

²²² V Národním archivu se bohužel nedochoval její vězeňský spis.

zdraví²²³.

Mariin nejmladší syn Václav nebyl z ničeho obviněn, a tak nadále setrval na rodném statku a čekal, až bude matka propuštěna. Aby se přesvědčil, že je Marie v pořádku, jezdil se na ni dívat na pole, na němž pracovala s ostatními vězeňkyněmi. Pole bylo hlídáno policisty, aby se vězeňkyně nepokoušely o útěk, a tak se mu jen párkrát podařilo matku alespoň zahlédnout²²⁴.

Ani po propuštění z vězení to odsouzení neměli jednoduché. Nálepky viníka už se nikdy nezbavili, navíc je měla StB stále pod kontrolou a dohlížela na ně, kde se dalo²²⁵.

Po propuštění z vězení bylo Pyšným povoleno vrátit se zpátky do rodné Korouhve²²⁶. Marie Jírů se vrátila na statek do Malých Všelís, kde mohla i nadále obývat dvě přízemní místnosti. Statek však už dávno nebyl jejím majetkem.

Vězení se tvrdě podepsalo na jejím dalším životě. Ještě tři roky po propuštění nemohla sehnat práci, následně pracovala tzv. na černo v lese nebo vykonávala podřadné práce na poli.

Nároku na odchod do penze nabyla až v roce 1967 v 65 letech. Výše důchodu dosahovala 242 Kč²²⁷, což bylo v této době, kdy se průměrná hrubá mzda pohybovala okolo 2 000 Kčs²²⁸, velice málo.

Přestože Václav Jírů ml. nebyl souzen společně s matkou, měl i na něj „kulacký“ původ rodiny Jírů neblahý dopad. Jako politicky nevyhovující jedinec byl během povinného vojenského výcviku zařazen k pomocným technickým praporům (PTP) v ostravských dolech. Tam pobyl celkem dva a půl roku. Po

²²³ Jak konkrétně prožívala pobyt ve vězení Marie Jírů, se bohužel nepodařilo dohledat, jelikož v Národním archivu není dochován její vězeňský spis a její jediná dcera již není ze zdravotních důvodů schopna jakékoli komunikace.

²²⁴ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

²²⁵ KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, str. 211, Brno, 2001.

²²⁶ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

²²⁷ Rozhovor s Janem Macajem, 28. března 2018, Liberec.

²²⁸ *Průměrná hrubá měsíční mzda 1948-2007* [online], [vid. 28. března 2018], dostupné z: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/mzdy_1985_.

této době ho propustili hlavně díky dopisu, který zaslal KSČ jeden z jeho strýců. V dopise upozorňoval na fakt, že povinná vojenská služba činí dva roky a že jeho synovec je u PTP již o půl roku déle²²⁹. U těchto praporů však bývala běžná praxe nedodržování délky povinné vojenské služby²³⁰.

Později se Václav Jírů ml. oženil s Květou Procházkovou, s níž měl dcery Radmilu a Květu. Bohužel dva a půl roku pobytu pod zemí se značně podepsalo na jeho zdraví. Měl problémy s dýcháním a za celý svůj život nedostal dobré zaměstnání.

Zemřel velice brzy. Naposledy vydechl 5. listopadu 1972 ve věku 42 let. V té době bylo Radmile 14 let a Květě pouhých 11 let.

Marie Jírů přežila svého syna o pouhý rok. Zemřela v roce 1973 ve věku nedožitých 71 let²³¹.

4.6 Hlavní vyšetřovatelé v případě Marie Jírů a spol.

Případ Marie Jírů a spol. vyšetřovali zaměstnanci VB por. Šindelář a ppor. Tikal. VB byla součástí centralizovaného a vojensky uspořádaného SNB. V Československu fungovala od konce 2. světové války až do roku 1991.

Při svém vzniku převzala roli státní policie, četnictva i obecní policie. Snoubila se v ní jak složka pořádková, tak složka kriminální. Svou působností spadala pod ministerstvo vnitra.

Do její kompetence spadaly agendy správní (např. evidence obyvatelstva), pořádkové (např. hlídky), kriminalistické, dopravní a v neposlední řadě vyšetřovací²³².

V Archivu bezpečnostních složek v Praze se dochovaly osobní evidenční karty ppor. Šindeláře a ppor. Tikala a personální spis por. Hlaváčka. Věnujme teď

²²⁹ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

²³⁰ Více k tomuto tématu viz např. BÍLEK, Jiří: Pomocné technické prapory: o jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci, Praha, 2002.

²³¹ Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.

²³² *Veřejná bezpečnost* [online], Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, [vid. 26. března 2018], dostupné z: <https://www.ibadateln.cz/cs/slovník/verejna-bezpecnost>.

krátkou pozornost jejich životním osudům.

4.6.1 Podporučík Josef Šindelář

Soukromý život

Josef Šindelář se narodil 29. listopadu 1909 v obci Dalovice v okrese Mladá Boleslav jako syn živnostníka. Vystudoval státní reálné gymnázium v Mladé Boleslavi, které dokončil v roce 1926. Poté se začal živit jako typograf.

Dne 4. srpna 1940 se oženil s dcerou živnostníka Boženou Stejskalovou. Společně měli dceru Helenu²³³.

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

Od 1. října 1931 do 13. ledna 1933 absolvoval základní vojenskou službu, kde v roce 1932 ukončil vojenské vzdělání v rámci poddůstojnické školy základní služby a začal se živit jako typograf.

U typografie vydržel pouze do roku 1936, kdy byl 1. října zaměstnán jako četník. Od roku 1945 začal pomalu stoupat na svém kariérním žebříčku. 5. května 1945 získal hodnost štábního strážmistra, o 7 let později v roce 1952 se stal vrchním strážmistrem. Hodnost podporučíka užíval od roku 1957 do roku 1959, kdy se stal poručíkem.

Povolání vyšetřovatele vykonával do roku 1965, kdy mu bylo pro vysoký věk a sníženou tělesnou zdatnost výhodně změněno zaměstnání²³⁴.

Kandidátem pro vstup do KSČ byl od 13. března 1948, řádným členem pak od 19. dubna 1952²³⁵.

4.6.2 Podporučík Karel Tikal

Osobní evidenční karta ppor. Karla Tikala není příliš bohatá na informace. Narodil se 26. července 1905 do evangelické rodiny žijící v Pouchově na

²³³ ABS Praha, fond Personální spisy, osobní evidenční karta por. Josefa Šindeláře. 2. listopadu 1964.

²³⁴ Zápis o jeho dalším působení je zapsán rukou a bohužel není čitelný.

²³⁵ Tamtéž.

Královéhradecku. Vychodil pět tříd obecné školy, jednu třídu měšťanské školy a dvě třídy školy pokračovací. Původním povoláním byl holič.

Do KSČ vstoupil již v mladém věku v roce 1924 a byl jejím členem až do jejího oficiálního rozpuštění před 2. světovou válkou. V roce 1945 do ní opět vstoupil. Dne 1. října téhož roku vstoupil také do Revolučního odborového hnutí (ROH) a přihlásil se k četnictvu²³⁶.

Od 1. července 1950 zastával funkci velitele stanice SNB – VS Bezno. Případ Marie Jírů a spol. vyšetřoval ještě jako podporučík, krátce na to byl však povýšen²³⁷ na poručíka.

K 1. dubnu 1960 změnil pracoviště a stal se členem Sboru veřejné bezpečnosti (S-VB) Praha.

V následujícím roce byl podle sl. předpisu MV Kádr II-1, hl. VI, č1. 70, písm. b propuštěn. Odchodné mu podle ustanovení § 3 písm. h vyhl. 82/59 Sb/RMV 381/61 nenáleželo²³⁸. Důvod výpovědi se nepodařilo dohledat.

4.6.3 Poručík Jaroslav Hlaváček

Jaroslav Hlaváček se narodil 7. října 1925 v obci Struhy na Mladoboleslavsku. Otec pracoval jako dělník ve vojenském táboře v Mladé, matka byla členkou JZD Struhy. Oba byli členy KSČ, stejně jako Jaroslavovi sourozenci.

Ve Struhách navštěvoval obecní školu, poté chodil tři roky do měšťanky v Čachovicích. Po dostudování byl dán do učení k sedláři v Nymburku, u něhož se učil do roku 1942. Poté u něj zůstal na práci, kterou vykonával až do roku 1944. Ke konci války byl nasazen na práci do muničního skladu Jivák u Loučně, kde setrval až do konce května 1945.

Aktivně se účastnil květnové revoluce, během níž ozbrojen bránil muniční sklad, v němž pracoval. Po skončení bojů s Němci vykonával strážní službu ve vojenském táboře Zelená u Luštěnic. Hned nato se dobrovolně přihlásil do československé armády k výkonu presenční služby. Nasazen byl na pohraniční službu v severních Čechách.

²³⁶ Přijat byl 8. června 1945.

²³⁷ Povýšení nabylo platnosti 1. ledna 1959.

²³⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, osobní evidenční karta ppor. Karla Tikala.

Po splnění dvouleté vojenské služby začal v roce 1947 pracovat v automobilových závodech Škoda Mladá Boleslav, kde byl zaměstnán jako autosedlář. Zde započala jeho aktivní služba straně. V závodě zastával funkci místopředsedy závodní organizace KSČ i důvěrníka ROH pro sedlářskou dílnu. Po únorovém převratu byl po vyloučení některých členů zvolen do MNV a v místní organizaci KSČ zastával funkci kádrového důvěrníka.

Příhlášku do KSČ podal v květnu 1945, poté však odešel do prezenční služby. Podal ji tedy znovu na jaře následujícího roku. Dne 26. května byl přijat za člena této politické strany. Zastával funkce předsedy závodní organizace, kádrového důvěrníka, jednatele místních organizací a instruktora Okresního velitelství (OV) KSČ Mladá Boleslav.

Do SNB vstoupil 1. dubna 1950 na doporučení Automobilového závodu národního podniku (AZNP) v Mladé Boleslavi. Od 1. dubna 1950²³⁹ do 10. ledna 1951 byl přidělen na OV-NB Mladá Boleslav jako náborář pro SNB. Následně byl přidělen jako politický tajemník na OV-NB do Brandýsa nad Labem. Do roku 1952 sloužil na Krajském velitelství Národní bezpečnosti (KV-NB) v Praze jako politický instruktor.

V Olomouci absolvoval školu nižších velitelů. Po šestitýdenním kurzu byl umístěn na OV-NB Mladá Boleslav²⁴⁰.

V pozdějších letech se již jako zaměstnanec SNB přihlásil na Univerzitu Karlovu, kde studoval trestní právo. Státní závěrečnou zkoušku konal z předmětů politická ekonomie, teorie státu a práva, občanské a rodinné právo, občanské práva procesní, trestní právo a kriminalistika. Závěrečné zkoušky konal 15. března 1966, 3. února 1969 a 12. června 1970²⁴¹. Právnický titul obdržel také na základě úspěšné obhajoby diplomové práce s názvem *Význam a poslání prevence v boji proti příčinám vzniku kriminality. Některé aktuální problémy prevence kriminality v ČSR*²⁴².

²³⁹ Služební přísahu vykonal 20. dubna 1950. ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, služební přísaha, 20. dubna 1950, Praha.

²⁴⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, životopis.

²⁴¹ ABS Praha, fond Personální spisy, vysokoškolský diplom.

²⁴² Tamtéž.

Ani jako svědomitý zaměstnanec SNB se však nevyhnul střetům se zákonem. Dne 11. srpna 1958 mu bylo uděleno pět dní domácího vězení za to, že 30. května t. r. v obci Staňkova Lhota (okr. Mnichovo Hradiště) předjel vozidlo a ihned se před něj zařadil, čímž se stal spoluviníkem dopravní nehody. Trest měl nastoupit 18. srpna t. r.²⁴³

Z dalších zápisů se dovídáme, že se měl Hlaváček snažit zastavit automobil, který do něj nakonec narazil, protože řidič tohoto automobilu se dopustil přestupku. Jeho způsob zastavování vozidel byl však shledán nesprávným a odporujícím předepsaným způsobům. Zůstává otázkou, na kolik je toto Hlaváčkovu tvrzení pravdivé a nakolik se chtěl vyhnout trestu.

Hlaváček byl sice potrestán domácí vazbou, avšak nebyla vyřešena náhrada škody poškozenému Dr. Dostálovi²⁴⁴, který musel zůstat po nárazu týden v pracovní neschopnosti²⁴⁵.

Vzhledem k tomu, že v této věci bylo rozhodnuto již dříve, další šetření se nakonec podle § 188 odst. 2 tr. ř. odložilo²⁴⁶.

Trest mu byl prominut 24. června 1959 náčelníkem správy VB mj. Kačírkem²⁴⁷.

Postup na kariérním žebříčku

Hlaváčková kariéra se nesla v duchu návrhů na povýšení a jejich následného odsouhlasení.

Do listopadu 1952 zastával funkci štábního strážmistra. Po povýšení měl být zaměstnán jako vrchní strážmistr. Návrh na povýšení byl posvěcen např.

²⁴³ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, příspěvek do rozkazu, 20. srpna 1958, Praha.

²⁴⁴ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁴⁵ Lékař poznamenal, že pracovní neschopnost byla poškozenému udělena poté, co si stěžoval na bolesti hlavy,

²⁴⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, vyjádření k autonehodě způsobené por. Hlaváčkem, 12. února 1959.

²⁴⁷ Jméno výše zmíněné osoby se nepodařilo dohledat. ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, výpis kádrového rozkazu náčelníka správy VB v Praze, 24. června 1959, Praha.

por. Václavem Štěpánem, náčelníkem okresního oddělení SNB²⁴⁸. Návrh doprovázený spoustou dalších doporučení byl nakonec přijat²⁴⁹.

Za pouhé dva roky výkonu služby ve výše zmíněné hodnosti mu byla navržena hodnost podporučíka SNB podpořená kladným posudkem npor. Václava Štěpána, náčelníka oddělení VB, a dalších. Kpt. Novotný²⁵⁰ ve svém posudku uvádí, že má Hlaváček dobré služební znalosti a je politicky uvědomělý²⁵¹. Bez kladného komentáře jeho politického života by k povýšení zřejmě ani nemohlo dojít.

Po dalších dvou letech byla Hlaváčkovi navržena šarže poručíka SNB podpořena vyjádřením náčelníka oddělení VB npor. Allisara²⁵², že Hlaváček neustále „*politicky a odborně roste*“²⁵³.

Další návrh na povýšení, tentokrát do hodnosti nadporučíka, přišel v říjnu 1959. Jak je uvedeno ve spisu, „z hlediska kádrového není námitek proti povýšení do důstojnické hodnosti. Zvláštní prověrka byla uzavřena kladně.“²⁵⁴

Následná povýšení bohužel nejsou ve spisu dochována, dočítáme se až o mimořádném povýšení ke dni 1. července 1974 do hodnosti podplukovníka. V této době byl Hlaváček již majorem. Mimořádně měl být povýšen odměnou za zásluhy Československé republiky. Návrh na povýšení vydal sám ministr vnitra Ing. Josef Jung²⁵⁵.

Mjr. Hlaváček obdržel vyrozumění o mimořádném povýšení 5. července t. r. od

²⁴⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na povýšení do hodnosti kapitána.

²⁴⁹ Kladné vyřízení návrhu na povýšení není ve spise dochováno, avšak schválení je jisté, neboť v dalších letech docházelo k dalším povýšením.

²⁵⁰ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁵¹ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na povýšení do hodnosti nadporučíka, 8. října 1954.

²⁵² Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁵³ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na povýšení do hodnosti poručíka, 21. srpna 1956.

²⁵⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na povýšení do hodnosti nadporučíka, 6. října 1959, Praha.

²⁵⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, záznam ministerstva vnitra o mimořádném povýšení, 26. června 1974, Praha.

plk. Škody²⁵⁶, náčelníka odboru obrany a bezpečnosti úřadu předsednictva vlády ČSR²⁵⁷.

Z jednotlivých povýšení je patrné, že Hlaváček bez poskvrny přežil čistky v bezpečnostním aparátu v období tzv. „normalizace“, z čehož můžeme vyvodit závěr, že se jednalo o „kovaného soudruha“.

Služební hodnocení

Kádrových posudků se v Hlaváčkově personálním spise dochoval nespočet, přičemž většinou doprovázely návrhy na vyznamenání. Ve všech se dovídáme víceméně stejné informace. Hlaváček byl velice schopným vyšetřovatelem, aktivním komunistou a „vyspělým soudruhem“²⁵⁸. Rodinné poměry měl velice dobře uspořádané.

Lidé jako on byli oporou režimu, který nastal po únoru 1948.

Jediné výtky se týkaly jeho sebevědomého a někdy až příliš autoritářského jednání s podřízenými. Drobné nedostatky byly údajně postupně odstraňovány²⁵⁹. Můžeme se jen dohadovat o tom, jakými prostředky k tomu docházelo a zda vůbec.

Hlaváček se dočkal také několika návrhů na vyznamenání. To první přišlo 28. února 1955 za jeho údajně iniciativní, obětavý, svědomitý a odpovědný přístup k práci. Zároveň ml být aktivní co do spolupráce s organizacemi KSČ. Návrh na vyznamenání podpořil také jeho nadřízený kpt. Novotný²⁶⁰.

Rozkazem prezidenta republiky zde dne 22. dubna 1955 obdržel Jaroslav Hlaváček medaili „za službu vlasti“²⁶¹.

Další návrh na vyznamenání přišel po třinácti letech Hlaváčkovy aktivní služby.

²⁵⁶ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁵⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, záznam o mimořádném povýšení, 5. července 1974.

²⁵⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, kádrový posudek za dobu 20. února 1958 až 27. března 1959.

²⁵⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka,

²⁶⁰ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁶¹ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na vyznamenání, 22. dubna 1955.

V roce 1963 byl náčelníkem okresního oddělení MV mjr. Antonínem Housírkem navržen na vyznamenání za zodpovědnou a iniciativní práci a příspěví ke zlepšení výsledků v objasňování jednotlivých případů. Po politické stránce je podle mjr. Housírka „*vyspělým soudruhem plně oddaným věci socialismu*“²⁶².

Vyznamenání za „zásluhy o obranu vlasti“ mu bylo přiděleno rozkazem prezidenta republiky ze dne 26. dubna 1963²⁶³.

V roce 1980 sloužil Hlaváček u SNB již 30 let. K tomuto jubileu mu bylo navrženo vyznamenání podpořené plk. Škodou²⁶⁴ a náčelníkem správy pořádkové a dopravní služby VB ČSB plk. Bohuslavem Adamcem²⁶⁵. Záznam o udělení vyznamenání z rozkazu prezidenta v návrhu chybí.

Informace o jeho dalším životě se zatím nepodařilo dohledat.

Příslušníci bezpečnostního aparátu tvořili nedílnou součást komunistické moci a byli jednou z jejích nejvýznamnějších opor. I přesto, nebo právě proto došlo v období tzv. „normalizace“ k čistkám, které se dotkly nespočtu příslušníků VB, SNB nebo StB. Jaroslav Hlaváček těmito čistkami prošel, z čehož je možné usuzovat, že byl „kovaným komunistou“ přísluhujícím režimu, který se snažil odstranit všechny, u kterých nebyla na první pohled patrná absolutní náklonnost ke komunismu.

²⁶² ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na vyznamenání, 26. dubna 1963.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²⁶⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, personální spis por. Jaroslava Hlaváčka, návrh na vyznamenání, 4. ledna 1980.

Závěr

Diplomová práce se věnovala problematice násilné kolektivizace venkova. Konkrétně analyzovala její průběh v obci Malé Všelisy na Mladoboleslavsku. Nedílnou součástí přeměny venkova a z pohledu státní moci jeho úspěšné kolektivizace se staly i politické procesy a perzekuce (soudní i mimosoudní povahy) sedláků, kteří byli v řadě případů označeni za „vesnické boháče“. Politická perzekuce 50. let 20. století, jež výrazným způsobem ovlivnila ráz venkova, byla založena na masovém zneužívání justice, bezpečnosti, s níž bylo spjato výrazné porušování lidských práv. Z tohoto důvodu jsem za podstatné považovala zdokumentovat případy obyvatel Malých Všelis, které se zařadily mezi tisíce dalších, jež politická perzekuce bezprostředně zasáhla.

Z analýzy archivních dokumentů vyplývá, že proces kolektivizace v Malých Všelisech probíhal ve srovnání s řadou dalších lokalit pozvolna. Až do roku 1959 bylo některým drobným zemědělcům s výměrou půdy nižší než 2 ha povoleno soukromě hospodařit, což se změnilo k 1. lednu 1960, kdy měla být veškerá půda převedena do majetku ČSSS Malé Všelisy a její majitelé sdruženi v tomto státním statku, příp. v nově vzniklém JZD. To ovšem neznamena, že by bylo do roku 1959 v obci možno hospodařit obdobně jako před únorem 1948.

Soukromé hospodaření podléhalo řadě kontrol a bylo svazováno zákony o povinných dodávkách, maximální povolené výměře půdy²⁶⁶ nebo počtu hospodářského zvířectva. Na každé nesplnění povinnosti bylo poukazováno, a to i v případech, kdy zemědělec neměl jinou možnost, než odevzdat menší než předepsané množství dodávek²⁶⁷.

Nejvyšší formou perzekuce sedláků se stalo jejich odsouzení v rámci některého

²⁶⁶ Podle zákona 46/1948 Sb., ze dne 21. března 1948 nesmí výměra zemědělské i nezemědělské půdy v soukromém vlastnictví překročit rozlohu 50 ha. ROKOSOVÁ, Šárka: Administrativní opatření: jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem, in: *Securitas imperii*. 10, Sborník k problematice vztahů čs. komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli", str. 151, Praha, 2003.

²⁶⁷ Nezřídka se stalo, že rolník nemohl splnit povinné dodávky kvůli slepičímu moru, vysoké březosti krav apod.

z tzv. „kulackých“ politických procesů. Cílem těchto kauz se stal, jak získat rozsáhlého majetku, tak i diskreditace sedláků v konkrétní obci, kde do té doby často patřili mezi respektované obyvatele, kteří se v řadě případů podíleli před únorem roku 1948 na její správě a ovlivňovali každodenní život obyvatel. V obci Malé Všelisy bylo pronásledováno hned několik osob. Josef Šafařovský si vyslechl rozsudek odnětí svobody na dobu 18 let za velezradu v jednom z nejvýznamnějších tzv. „kulackých“ procesů známém jako „Akce Kluky“. Propuštěn byl po amnestii prezidenta Novotného v roce 1960²⁶⁸, ale nebylo mu umožněno vrátit se do Malých Všelís²⁶⁹, kde stále bydlela jeho manželka se synem Josefem.

Mezi další postižené patřily Marie Jírů, Josefa Pyšná a Alena Pyšná. Ty byly označeny za „kulačky“ již v roce 1952. Na jejich případě lze konkrétně doložit systém tzv. „odstupňované perzekuce“. Dotyčným byl nejprve postupně zabaven rodinný majetek a dávky, které měly dodávat, nešlo z objektivních příčin za žádnou cenu splnit.

Josefa a Alena Pyšná byly po výkonu devítiměsíčního trestu Františka Pyšného²⁷⁰, který dostal patrně za černý obchod s vlastními zemědělskými výrobky, vystěhovány v rámci „Akce Kulak“ z rodné obce Korouhev na Pardubicku do Malých Všelís.

Perzekuce všech tří jmenovaných byla následně završena jejich odsouzením v politickém procesu Marie Jírů a spol. Trest odnětí svobody, který si vyslechly, nebyl sice příliš vysoký, byly odsouzeny k sedmi měsícům vězení nepodmíněně, znamenal pro ně ale definitivní konec „sedláckého“ života, čímž došlo k narušení jejich vnitřní integrity a způsobu života, jenž byl jejich rodinám vlastní po staletí.

Perzekuce se nevyhnula ani jejich blízkým a přátelům. Děti nemohly studovat, absolvovat řádnou vojenskou službu, byly označovány za potomky „nepřátel státu“. Vězněním došlo k narušení rodinných vazeb, perzekuovaní si do dalšího

²⁶⁸ MLÁDKOVÁ, Barbora: Akce Kluky v Libereckém kraji (politický proces s kulaky v roce 1953), str. 236, in: *Historie 2004*, Brno, 2004.

²⁶⁹ Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.

²⁷⁰ Manžel Josefy Pyšné, otec Aleny Pyšné.

života nesli traumata, s kterými se v řadě případů nikdy zcela nevyrovnali. Většina z nich se procesu rehabilitace a s ním spojeného odškodnění, případně navrácení majetku nedožila. Tradiční sedlácký život rodin, předávání zkušeností a pokračování v hospodaření z generace na generaci, byl tímto přerušen.

Potomci Marie a Václava Jírů získali v rámci restitucí zabavený statek zpět až po roce 1989, a to ve velmi špatném stavu. Na rodinnou statkářskou tradici se již nepodařilo navázat.

Násilná kolektivizace je v obci Malé Všelisy patrná do dnes a díky pamětníkům a jejich potomkům se na toto období českých dějin stále nezapomnělo.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Archivy

- Státní okresní archiv Mladá Boleslav, fond MNV Malé Všelisy, inv. č. 820, kn. č. 1-2.
- Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Malé Všelisy 1955-1974, inv. č. 414, kart. č. 104.
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Personální spisy.
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-3297/40-58, sign. Ch-7, inv. j. 13.
- Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond OS SNB Mladá Boleslav, j. č. VB-13298/40-58, sign. Ch 7, inv. j. 13.

Tištěné prameny

- JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Kolektivizace zemědělství: vznik JZD 1948-1949*, Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1995, 211 s., ISBN 80-85475-23-5.

Orální prameny

- Rozhovor s Janem Macajem, 20. října 2017, Liberec.
- Rozhovor s Janem Macajem, 28. března 2018, Liberec.
- Rozhovor s pamětníkem Josefem Šafařovským, 15. prosince 2017, Malé Všelisy.
- Rozhovor s Petrem Opltem, 18. února 2018, Jiříkov.

Filmy, seriály a filmové dokumenty

- *Obrazy (z) kolektivizace: multimedialní vzdělávací DVD*, Praha: Ústav

pro studium totalitních režimů, 2011, ISBN 978-80-87211-57-1.

- 30 případů majora Zemana: Vrah se skrývá v poli [seriál], režie Jiří Sequens st., ČSR, 1975.
- 30 případů majora Zemana: Štvanice [seriál], režie Jiří Sequens st., ČSR, 1978.
- Všichni dobří rodáci [film], režie Vojtěch Jasný, ČSR, 1968.

Literatura

- BLÁHOVÁ, Ivana: *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, Praha: Auditorium, 2013, 378 s., ISBN 978-80-87284-48-3.
- BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*, Praha: Pulchra, 2010, 635 s., ISBN 978-80-87377-05-5.
- BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008, 359 s., ISBN 978-80-7363-226-7.
- FORMÁNKOVÁ, Pavlína: Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti, in: *Paměť a dějiny* [online], roč. 2008, č. 1, str. 22-38, ISSN 1802-8241.
- HÁJÍČEK, Jiří: *Selský baroko*, Brno: Host, 2009, 206 s., ISBN 978-80-7294-300-5.
- JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s., ISBN 978-80-7021-902-7.
- JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252 s., Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, ISBN 80-7285-010-5.
- KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost*, Brno: Doplněk, 1999, 289 s., ISBN 80-7239-024-4,
- KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část první*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 313 s., ISBN 978-80-

7285-079-2.

- KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960: část druhá, venkov*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, 467 s., ISBN 978-85-8275-155-3.
- KVAPILOVÁ, Iva: Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945-1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. Pořádkovou a kriminální) složku, in: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra* [online], roč. 2003, č. 1, str. 68-90, dostupné z: https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/vyvoje_snb.pdf
- MLÁDKOVÁ, Barbora: Akce Kluky v Libereckém kraji (politický proces s kulaky v roce 1953), in: *Historie 2004*, Brno, 2004, str. 220-236.
- NAVARA, Luděk - KASÁČEK, Miroslav: *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno: Host, 2008, 333 s., ISBN 978-80-7294-281-7.
- PURTEKOVÁ, Lenka: *Kolektivizace na Mladoboleslavsku a příklad obce Bukovno*, Brno, 2014, 73 s., diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Filosofická fakulta, Historický ústav.
- ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 473 s., ISBN 978-80-87211-96-0.
- ROKOSOVÁ, Šárka: Administrativní opatření: jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem, in: *Securitas imperii. 10*, Sborník k problematice vztahů čs. komunistického režimu k "vnitřnímu nepříteli", Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003, str. 147-194, ISBN 80-86621-01-4.
- RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci: Akce „Kulak“*, Havlíčkův Brod, 2008, 479 s.
- RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci II: Akce „Kulak“*, Havlíčkův Brod, 2011, 431 s.
- STEHLÍK, Michal: *Babické vraždy 1951*, Praha: Academia, 2016, 255 s., ISBN 978-80-200-2593-7.
- TOMEK, Prokop: *Svazek StB jako historický pramen* [online],

[vid. 17. listopadu 2017], 7 s., dostupné z: <http://khi.fp.tul.cz/attachments/article/730/Tomek-text.pdf>.

- ULČ, Ota: *Komunistická justice a třídní boj*, Brno: Stilus, 2016, 251 s., ISBN 978-80-87122-99-0.
- VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999, 81 s., Studie z hospodářských dějin, č. 10, ISBN 80-7079-934-X.
- VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 536 s., ISBN 978-80-246-2931-5.
- VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl I*, Praha, 2003, 415 s.
- VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech: díl II*, Praha, 2004, 311 s.
- WIEDEMANN, Andreas: *"Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*, Praha: Prostor, 2016, 471 s., ISBN 978-80-7260-337-4.

Internetové zdroje

- *Přehled vězeňských zařízení existujících na území Československa v letech 1948-1989* [online], [vid. 14. března 2018], dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0AsOR7wtQ2oJ:www.policie.cz/soubor/prehled-vezenskyh-zarizeni-existujicich-na-uzemi-ceskoslovenska-v-letech-1948-1989-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.

Obrazová dokumentace

- Soukromý archiv Jana Macaje.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Václav Jírů st. s rodinou

Příloha č. 2: Marie Jírů s rodinou

Příloha č. 3: Ladislav, Václav a Helena Jírů se psem Rekem

Příloha č. 4: Marie Jírů se syny

Příloha č. 5: Jan Macaj s rodiči a sestrou

Přílohy

Příloha č. 1: Václav Jírů st. (první zprava vpředu) s rodinou

Příloha č. 2: Marie Jírů (první žena zleva) s rodinou

Příloha č. 3: Ladislav, Václav a Helena Jírů se psem Rekem

Příloha č. 4: Marie Jírů se syny

Příloha č. 5: Jan Macaj s rodiči a sestrou